

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SAVUNMA SANAYİNİN
GELİŞİMİ VE TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNE**

ETKİLERİ

YÜKSEK LİSAN TEZİ

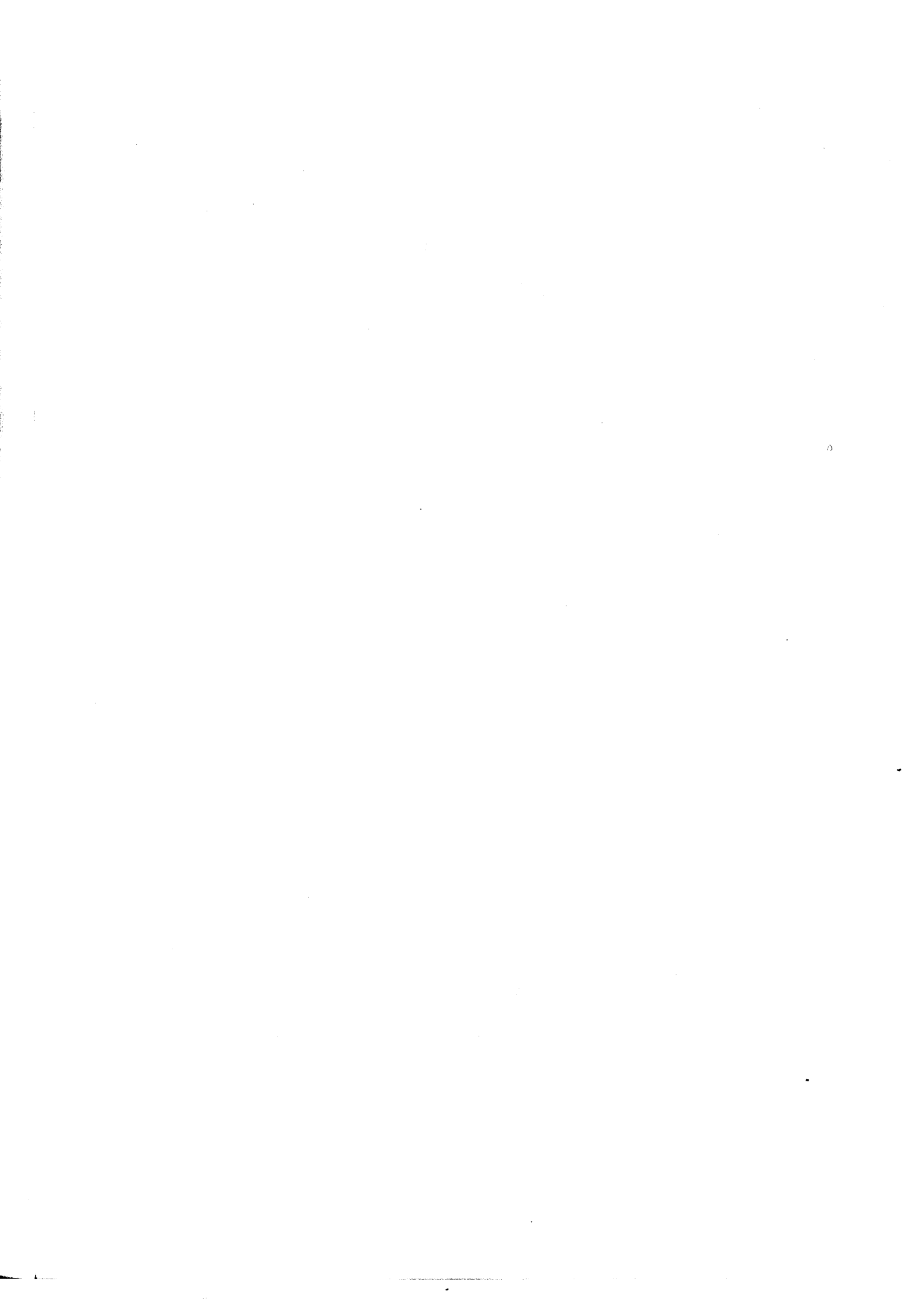
Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. ZEKİ KARTAL

Hazırlayan

Cemal GEÇGİN

ESKİŞEHİR 2008

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Cemal GEÇGİN tarafından hazırlanan KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SAVUNMA SANAYİNİN GELİŞİMİ VE TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ başlıklı bu çalışma 24.MART.2008 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından İKTİSAT ANABİLİM Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

(Danışman)

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

Üye

Akademik Ünvanı ve Adı Soyadı

ONAY

.../ .../ 200...

(İmza)

(Akademik Ünvanı, Adı-Soyadı)
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma ile savunma sanayinin iktisadi etkinliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Savunma sanayinin varlığı ve büyüklüğü, 20. yüzyılın en önemli politik ve ekonomik etkinliklerinden biridir. Özellikle son yıllarda görüldüğü gibi ülke sınırlarının kısa bir sürede değişebildiği günümüzde Savunma Sanayinin önemi daha fazla belirginleşmiştir.

Her sanayi sektöründe olduğu gibi savunma sanayinin de kendine özgü bir piyasa ve faktörler yapısı vardır. Ayrıca ekonomi üzerindeki genel etkileri devletin bu alanda yönlendiriciliğine bağlı olarak olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

Bugün Türkiye milli gelirin %5'ini savunma sanayi için ayırmaktadır. Bu oran Türkiye'nin dünyadaki stratejik konumunun bir sonucudur.

Bununla birlikte, savunma sanayinin kaynakları, gelir ve giderleri ile Türkiye'deki mevcut savunma sanayi kuruluşları ile yabancı ülkelerdeki savunma sanayi de tezin içeriğinde yer almaktadır.

Savunma sanayindeki kuruluşların diğer imalat sanayinde faaliyetlere benzer şekilde ana, yan ve parça imalatçıları olmak üzere üç şekilde faaliyet alanı vardır. Türk savunma sanayinde ki kuruluşlar ayrıca askeri, vakıf kaynaklı veya sivil kuruluşlar şeklinde ayrıma tabi tutabilecektir.

Gözardı edilemeyecek bir büyüklüğe sahip uluslararası savunma ticaretinde, Türkiye'nin devlet teşvik ve desteği ile artan bir paya sahip olma imkanı vardır. Bu teşviklerde öncelikler ileri teknoloji kullanımlarına, araştırma –geliştirme faaliyetlerine, eğitime ve ofset anlaşmalarına verilmelidir.

Yoğun rekabet ortamı gerektiren gümrük birliği sürecinde ise Türk Savunma Sanayi'nin diğer sektörlerle göre daha fazla ilgiye ve desteğe ihtiyacı vardır. Bunun için en az yukarıda belirtilen destekler kadar önem taşıyan yasal düzenlemelerin hazırlanarak bir an önce hayata geçirilmesine ağırlık verilmelidir.

SUMMARY

The economic effects of the defense industries is tried to be explained in this dissertation. The presence and largeness of defence industry is one of the most important political and economic aspects of the 20th century. Especially, as can be seen in recent years, in present where boundaries of countries could be changed in such a short time, the importance of this aspect has become clearer.

As every industry field, defence industry has a structure of market and factors of its own. Besides its general effect on economy could be negative or positive depending on government's guidance in this field.

Today Turkey uses 5% of its national income for defence. This ratio is a result of Turkey's strategic position in the world.

Nevertheless the sources of industry of defence, their income and expenditures, other establishments related to defence in Turkey and defence industry in foreign countries are also taken place in the thesis.

The organizations in defence industry, like the other production industries has three activities being main products, by-products and spare part products. Besides the organizations in Turkish defence industry could be classified as military based, foundation based or non-military organization.

In international defence trade which has a dimension that can not be neglected, Turkey has a chance to have a share which increases with the encouragement and support of the government. The priority in this encouragement should be given to use of modern technology, research and development activities, training and off-set agreements.

In customs union process that requires large amount of competition, Turkish defence industry, compared to the other sectors, needs more care and support. For this reason, the legal regulations which have as much importance as the above mentioned supports, should be prepared and taken in to effect.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TABLolar.....	III
KISALTMALAR.....	IV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİŞMİŞ SANAYİ ÜLKELERİNDE SAVUNMA SANAYİSİNİN GELİŞİMİ VE YAPISI:

1.1. Batıda Savunma Sanayisinin Tarihsel Gelişimi ve Yapısı	4
1.1.1. Birinci Dünya Savaşından Sonraki Gelişmeler.....	6
1.1.2. İkinci Dünya Savaşından Sonraki Gelişme ve Yapı.....	7
1.1.3. Soğuk Savaş Sonrasında NATO'nun Değişen Stratejisi	7
1.2. Bloklar Sisteminin Sonraki Gelişme ve Yapı.....	9
1.2.1. Savunma Sanayinin Gerilemesi.....	9
1.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Birleşmeler.....	11
1.2.3. Savunma Sanayinde Gelişmeler.....	12
1.3. Milli Piyasanın Maksimum Değeri.....	15
1.3.1. Kapsamlı Ekonomilerin Güvenliği Sağlamadaki Etkisi.....	16
1.3.2. Sanayiye Katılım ve Askeri Tesisler.....	17
1.3.3. On bir Eylül Sonrası Savunma Harcamaları.....	19
1.4. Pazarların Küreselleşmesi ve Küresel Rekabet.....	19
1.4.1. Dünya Savunma Sanayi.....	20
1.4.2. Uluslararası ve Ulusal Şirketler.....	21
1.4.3. Savunma Sanayinin ABD ve AB de Yapısı.....	23

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye’de Savunma Sanayinin Gelişimi ve Yapısı

2.1. Osmanlı Döneminde Savunma Sanayi.....	27
2.2. Cumhuriyet Döneminde Savunma Sanayi.....	27
2.3. Küreselleşme Sürecindeki Gelişme ve Yapı.....	29
2.3.1. 1980 Öncesi Savunma Sanayi.....	29
2.3.2. 1980 Sonrası Savunma Sanayi.....	30
2.3.3. Türkiye Savunma Sanayi Kaynakları.....	30
2.4. Küresel Savaşlar ve Türkiye’nin Konumu.....	32
2.5. Türkiye’nin Savunma Sanayi Kuruluşları.....	38
2.5.1. Makine Kimya Endüstrisi Kurumuna Bağlı Kuruluşlar.....	39
2.5.2. Silahlı Kuvvetlere Ait Kuruluşlar.....	39
2.5.3. TSKGV Bağlı Kuruluşlar.....	40
2.5.4. Özel Kuruluşlar.....	43
2.6. Türk Savunma Sanayi Pazarı.....	43
2.6.1. Türk Savunma Sanayi.....	44
2.5.2. Küreselleşmenin Yarattığı Sorunlar.....	48
2.6.3. Türkiye Savunma Sanayinin Geleceği.....	49
2.6.3.1. Gerçekleşen veya Gerçekleştirilmesi Hedeflenen Projeler.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİNİN KÜRESEL SÜREÇTE TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ

3.1. Savunma Sanayinin Türkiye Ekonomisine Etkileri.....	51
3.1.1. Kaynak Dağılımı ve Üretime Etkileri.....	51
3.1.2. İstihdama Etkileri.....	55
3.1.3. Sanayileşmeye Etkileri.....	56

3.1.4. AR-GE ve Teknolojik İlerlemeye Etkisi.....	57
3.1.5.Ödemeler Dengesine Etkisi.....	58
3.1.6. Enflasyona Etkileri.....	60
3.1.7. Ekonomiye Canlandırma Etkisi.....	61
3.2. Küresel Savunma Sanayinde ABD-Türkiye İlişkileri.....	62
3.3. Küresel Savunma Sanayinde AB-Türkiye İlişkileri	64
3.4. NATO-Türkiye İlişkileri.....	68
3.5. Türkiye'nin Küresel Pazarı ve Rekabet Gücü.....	69
3.5.1. Türk Savunma Sanayinde Yerli ve Yabancı Yatırımlar.....	69
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	71
KAYNAKLAR.....	78

TABLO VE GRAFİK LİSTESİ

TABLO 1. Şirket Hisse Satışları.....	13
TABLO 2. Savunma Sanayi Piyasasını Serbest Piyasa Özellikleri İle Karşılaştırılması.....	15
ŞEKİL 1. Karşılıklı Ticaret Sistemi.....	18
TABLO 3. Uluslararası Şirket Ciroları.....	22
TABLO 4. Gelişmekte Olan Ülkere Dünya Çapında Silah Satışı Ve Dağılımı.....	25
ŞEKİL 2. Şirket Sayılarının Fiyatlara Etkisi.....	26
GRAFİK 1 Yıllara Göre Savunma Harcamaları ABD Ve AB Karşılaştırması.....	26
ŞEKİL 3. Yıllara Göre Türkiye Savunma Bütçesi.....	32
TABLO 5. Türkiye Şirket Ciroları.....	35
TABLO 6. Ülkelere Göre Ciro Ve İstihdam.....	36
TABLO 7 Türkiye Savunma Sektöründe İstihdam.....	37
TABLO 8. Ülkeler Göre AR-GE Ve Teçhizat Alımı.....	38
GRAFİK 2. Türk Savunma Sanayisinin Üretime Katkı Oranları.....	45
GRAFİK 3. Kişi başı Yatırım Değeri.....	46
GRAFİK 4. Ülkelere Göre Dünya Pazar Dilimleri.....	48
TABLO 9. Sektörlere Göre Kapasite Kullanım Oranları.....	52
TABLO 10. Tam Kapasite İle Çalışmama Nedenleri.....	53

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB..... Avrupa Birliği
- ABD.....Amerika Birleşik Devletleri
- AGİT..... Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Topluluğu
- AODGP.....Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
- AR-GE.....Araştırma ve Geliştirme
- BAB.....Batı Avrupa Birliği
- GSMH..... Gayri Safi Milli Hâsıla
- MKEK.....Makine Kimya Endüstri Kurumu
- NATO.....North Atlantic Trade Organization
- SASAD..... Savunma Sanayi İmalatçılar Derneği
- SSCB.....Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- SSM.....Savunma Sanayi Müsteşarlığı
- TSKGV Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı
- TÜBİTAK.....Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu
- UTC..... United Technologies Company
- MACKİNDER.....H. j. Mackinder 1861-1947 yılları arasında yaşamış İngiliz coğrafyacı ve jeostratejisttir. Kara hakimiyet teorisinin kurucusu.
- Fundemantalizm.....Aşırı dincilik.
- COURNOT.....Marjinal maliyetin marjinal gelire eşitlendiği noktada, firmanın dengeye ulaştığını ya da kar maksimizasyonunu sağladığını kanıtlamıştır.

GİRİŞ

Savunma sanayi bir ülkenin en önemli ve süreklilik gerektiren bir sektördür. Ülkeler, dünyada var oldukları sürece, her an güvenliklerini sağlamaya hazır bir savunma sanayine sahip olmak ve savunma sanayilerini geliştirmek zorundadırlar. Teknolojinin inanılmaz gelişme hızı karşısında savunma sanayi teknikleri ve yöntemleri de sürekli değişmekte, değişen teknolojileri savunma sanayine uygulamak gün geçtikçe zorlaşmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin ve az gelişmiş ülkelerin savunmaya ayrılan bütçe paylarının büyüklüğü nedeniyle, savunma harcamaları ve ekonomi arasındaki ilişki 1900'lü yıllardan günümüze kadar iktisatçılar için önemli bir tartışma konusu olmuştur. Savunma sanayini yerli üretime yönelik olarak ele alan iktisatçılar, bu sektöre yapılan yatırımların sanayiye dağılım niteliğinden dolayı önemli ölçüde bir ek değer yaratması, yan ürün etkisi, istihdama etkisi, kalifiye iş gücü kazanımı ve teknolojik gelişme nitelikleri ve niteliklerin ekonomik gelişme üzerindeki olumlu etkileri üzerinde dururlarken. Savunma harcamalarını tüketim yâda ithalat şeklinde ele alan iktisatçılar, bu harcamalardan kaynaklanan bir ödemeler dengesi problemi ve kaynakların silah alımına yönetilmesinden dolayı bir enflasyon etkisi üzerinde durmuşlardır.

Kişi başına düşen milli gelirin az olduğu, bir yandan ekonomik sorunlar yaşayan ama güvenlik harcamalarını yapmak zorunda olan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde, savunma harcamalarının dışa bağımlı olmasından dolayı, savunma harcamalarından beklenen ekonomik katkı sağlanamamaktadır. Bundan dolayı da sürekli bir tartışma konusu olmaktadır.

Bu çalışmada, küreselleşme sürecinde savunma sanayinin dünya'da geçirdiği değişim ve değişimin evrelerini 1900'lü yılların başından günümüze kadar iktisadi etkinliği Türk savunma sanayine etkisi değerlendirilmiştir. Konuların takibinde savunma sanayinin geçirdiği evreleri ve soğuk savaş döneminden sonra ki oluşumları ve bunların ekonomiye etkilerini tartışacağız. Burada başlıca konu savunma sanayini temeli, sektörün küreselleşme ile gelişimi ve ekonomik büyümeye etkisini analiz etmeye çalışacağız

Çalışmanın birinci bölümünde, gelişmiş sanayi ülkelerinde savunma sanayinin gelişim sürecini ve küreselleşmenin savunma sanayinin pazar rekabetine etkilerini değerlendirilmiştir.

I. dünya savaşından günümüze kadar bir zaman diliminde ABD ve AB rekabetini inceleyerek değerlendirilmiştir. Bu ülkelerin savunma sanayi modelleri hakkında bilgiler verilmiştir. Tablolar ve grafikler yardımıyla gelişmiş ülkelerdeki seyri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türk savunma sanayinin Osmanlı döneminin sonundan günümüze kadar geçirdiği gelişme sürecini ve savunma sanayi altyapısının özellikleri anlatılmıştır. Küreselleşme sürecinde savunma sanayine ve küresel Pazar rekabeti gelişmiş ve komşu ülkelerle karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, küreselleşmenin Türk savunma sanayinde yaptığı değişimin ekonomik etkileri savunma sanayi ve ekonomik etkilerini sınavan belli başlı çalışmalar incelenerek değerlendirilmiştir.

Son bölümünde de bu bilgiler ışığında elde edilen sonuç ve öneriler yer almaktadır. Araştırma özellikle küreselleşme ile tekrar yükselişe giren savunma harcamalarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin savunma yatırımlarının ülke kalkınmasına nasıl etki ettiğine ve güçlü bir ekonomi için savunma sanayinin önemine iktisadi bir bakış olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmada NATO ve ülkelerin yayınladığı verileri, yapılmış analizleri inceleyerek küreselleşme çerçevesinde değişimlerini inceleyerek değerlendirmeye çalıştım. 1900'lü yılların başından günümüze kadar küreselleşme sürecinde savunma harcamalarının ve savunma sanayinin önemine açıklık getirmeye yardımcı olacaktır. Kapalı bir piyasa olan ve devletlerin tekelinde gerçekteşen savunma sanayi pazarı araştırmasında iktisat anabilim dalında hazırlanmış yüksek lisans tezleri, doktora ve makale yazılarından alıntılar yaparak anlatımı destekledim.

Anlatmaya çalıştığım konu Türk savunma sanayinin AR-GE paylarında uzun dönem büyüme modeli çerçevesinde devletin yerli sermayedarları destekleyerek ve küreselleşmenin getirdiği şirket birleşmelerini teşvik ederek sivil savunma sanayini gelişmiş ülkeler seviyesinde oluşturulabileceği olgusunu ifade etmektir. Bunun sanayileşmenin bir gereği olduğunu ispat etmektir. Sonuçta da bu bulguların doğruluğunu ödemeler dengesi, enflasyon,

piyasayı canlandırma, istihdam, kaynak dağılımı ve üretime, AR-GE ve teknolojik ilerlemeye olumlu etkilerini ispatlamayı amaçlıyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİŞMİŞ SANAYİ ÜLKELERİNDE SAVUNMA SANAYİSİNİN GELİŞİMİ VE YAPISI:

1.1. Batıda Savunma Sanayisinin Tarihsel Gelişimi Ve Yapısı:

Batı savunma sanayisi endüstri devrimi ile birlikte altyapısı oluşturulmuş ve kapitalizmin hammadde savaşları olan I. ve II. Dünya savaşlarında hız kazanmıştır. Savaş zamanında araba veya otobüs yerine tanklar ve savaş uçakları üretip pazarlayan ülkeler kendi savunma sanayilerini oluşturmuşlardır. Özellikle de oluşabilecek tehditler için. Soğuk savaş periyodu bunu zorunlu bir tercih yapmıştır. Soğuk savaş periyodunda ülkelerin savunma politikalarına yön verenlerin savunma şirketlerine yardımları söz konusu olmuştur (APLAN,1998,71).

Gelişmiş Batılı ülkeler, ülkelerinin bilim, teknoloji ve sanayi alt yapısını geliştirmek amacıyla kamu tedarik sistemlerini başarıyla kullanmışlardır. ABD deki "Buy American Act" isimli yasa örneğinde olduğu gibi sistematik bir biçimde uygulanan milli korumacılık politikaları kullanılarak, büyük yatırım ve alımlara konu olan kamu tedarik programları aracılığıyla ülke sanayisine, araştırma kuruluşlarına ve üniversitelerine büyük kaynaklar aktarılmıştır. Bu sayede Batılı ülkelerde, dünya çapında rekabet edebilir firmaların ortaya çıkması mümkün olmuştur. Bu sayede güçlenen Batılı firmalar, daralan iç pazarları sonucu dünya pazarlarına açılmaya çalıştıklarında karşılıklarına çıkan ilk engel; gelişmekte olan ülkelerin de Batılı ülkeler gibi uyguladığı ve milli korumacılığı ön plana çıkaran kamu tedarik politikaları olmuştur. Bu durum, uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve özellikle kamu alımlarında milli korumacılık politikalarının ortadan kaldırılması ve kamu ihalelerinin

uluslararası serbest rekabete açılması için yapılan çalışmaların gerekçelerinden birini oluşturmuştur (8. beş yıllık kalkınma raporu,2001,11).

Bütün bu dinamiklere rağmen, halen dünyadaki yaklaşık 20 milyon işçinin istihdam edildiği savunma sanayi sektöründeki iş gücü dikkate alındığında dünyadaki küresel silah ticaretinin değişimlere rağmen sürmesi beklenmektedir. Kalan şirketlerden daha çok büyüyenleri birleşmeler ile bir noktada buluşmuştur (DEMİRCİ,1999,60).

2005'de dünya yine değişti ve dinsel savaşlar uluslararası terörizme bağlandı. Uluslararası terörizm savunma harcamalarını planlamada bir faktör olarak algılanılmaya başlandı. Gelişmiş ülkeler savunma harcamalarında daha esnek oldular ve bu konuya odaklandılar. Lojistik olarak ve öneminden dolayı mobil kuvvetlerin kurulmasına önem verildi. Aynı zamanda, sosyal harcamalarındaki baskı arttıkça bunu güvenlik gerekçesi olarak göstermek hükümetlerin yeni metodu olmuştur (HOOKE,2005,6).

“ Ülkelerin savunma sanayilerini kurarken esas aldıkları genel yaklaşımı şöyle açıklayabiliriz. Ülkeler; Savunma sanayisini ulusal egemenliğin bir şartı olarak görmektedirler. Genel olarak devletler savunma sanayi sektörünü yönlendirmekte ve desteklemektedirler. Savunma teknolojilerinin gizliliğini yasal düzenlemelerle korumakta ve geliştirilmesini desteklemektedirler. Savunma sistem tedariklerini serbest ticaret konusu yapmamaktadırlar. Bu yaklaşımın ülkelerin savunma sanayilerinin kurulmasında ortak paydayı oluşturduğunu ve ülkelerin; tedarik politikalarını savunma sanayim ve teknolojilerini desteklemeyi bu yaklaşıma uygun olarak düzenlediğini aşağıda vereceğimiz örneklerde açıkça görmekteyiz (Bilim Teknoloji inovasyon politikaları tartışma platformu 21.08.2007 tarihinde ulaşılmıştır). “

ABD ve Batı Avrupa da savunma sanayilerini koruyucu yasalarla şirketlerini yabancıların almasını engellemektedir. Ulusal güvenlikle ilgili sistemler üreten bir ABD firmasının hisselerinin yabancılara satılması "Exon Florio" diye bilinen Ticaret yasasının

5021. bölümüne göre yasaktır. Ayrıca Savunma Üretim Kanununun (Defense Production Act) 835. maddesi "Ulusal Güvenlikle ilgili bir sözleşme altında iş yapan ABD firmalarını, Yabancıların satın almasını" engellemektedir (Bilim Teknoloji inovasyon politikaları tartışma platformu 21.08.2007 tarihinde ulaşılmıştır). "

Gelişmiş ülkeler savunma sanayilerinin dış yatırımcıların hisse alımlarına da karşıdırlar. Almanya ve İtalya'da tamamen kapalıdır ve hisse satışları devlet kontrolündedir. Türkiye henüz gelişmiş bir ülke olmamasına rağmen, savunma sistemleri ticaretinde ABD ve AB ülkelerine kıyasla gereğinden fazla liberaldir. Yabancı şirketler ikametgâh göstermeleri veya anlaşma yaptıkları bir ortak vasıtasıyla savunma sanayi ihalelerine kolaylıkla girebilmektedirler.

1.1.1. Birinci Dünya Savaşından Sonraki Gelişmeler:

Mackinder, "Demokrasi savaş zamanları haricinde stratejik düşünmeyi reddediyor" demişti. 1920 ve 30'ların büyük bölümü Mackinder'in görüşlerini doğruladı. En önemli üç Batı demokrasisi Fransa, Britanya ve ABD anlaşmazlığa düşerek yollarını ayırdı. Britanya ve ABD 1919'dan kısa süre sonra, Fransa ise 1930'larda ekonomik zayıflığı nedeniyle savunma harcamalarını önemli ölçüde kısmak zorunda kaldı. Japonya, İtalya ve Almanya'nın Milletler Cemiyeti sistemine yönelik tehditleriyle hiçbiri doğrudan yüzleşmek istemiyordu. Yeniden silahlanmaları ve çıkmak üzere olan savaşa hazırlanmaları oldukça geç, hatta Fransa'da iş işten geçtikten sonra oldu. Ancak o zaman stratejik düşünmeye başladılar. (Radikal gazetesi/makale 05.08.07 tarihinde ziyaret edilmiştir).

Bu sürece 1929 da ki büyük buhranın eklenmesi özellikle Avrupa ve ABD de silahlanmayı bir ölçüde de sekteye uğratmış olsa da savunma sanayilerin gelişimi devam etti. Çünkü 1. dünya savaşının mağlup ülkelerinden özellikle Almanya ve İtalya bu yeni küresel paylaşımından ve kaynakların kontrolünün tamamen kaptırılmasından oldukça rahatsız

olmuşlardır. Biliyoruz ki 2 büyük savaşında çıkış nedeni sanayi inkılabı ile ortaya çıkan hammadde ve pazar rekabetidir.

1.1.2. İkinci Dünya Savaşından Sonraki Gelişme ve Yapı:

‘‘Milletler Cemiyeti Silahsızlanma Komisyonu ve Silahsızlanma Konferansı Başkanlığı’’nı yapmış olan İspanyol Salvador de Maderiaga, 1937’de (uluslar birbirine güveniyorlar, çünkü hepsi silahlanmış durumda; ulusların hepsi silahlı, çünkü hiç biri diğerine güvenmiyor) diyerek, devletlerin neden birbirlerine güvenmediklerini tekerleme biçiminde ortaya koymuştur ‘’(GÜRKAYNAK,2004,2).

II. dünya savaşının sonuçları özellikle Avrupalı devletler için yıkıcı olmuştur. Avrupa güvenliği için yeni kolektif çerçevede yeni oluşum arayışları ve kolektif güvenlik örgütü içinde istikrarın, rekabetten çok işbirliği yoluyla ortaya çıktığı bir uluslararası birliktelik yaratılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Kolektif güvenlik kavramı, bir devletin (veya devletler gurubunun)başka bir devletin, tehdit etmesi yoluyla güvenliğini arttırma çabası, karşı tarafın kendi güvenliğini attırma tepkisi ile karşılaşacak ve bu da paradoksal olarak ilk devletin güvenliğini tehdit edecek NATO Varşova paktı ABD ile SSCB ‘Dengeleme’ (balancing) dır dır ortaya çıkan bir tehdide karşı başkaları ile ittifak yapmayı ifade etmektedir Diğer de ‘ sonradan katılma’ dır (band wogoning). Bu kavram ise, önceki kavramın zıddıdır ve tehlike kaynağı ile işbirliği yamayı ifade etmektedir. Soğuk savaş yılların da herhangi bir büyük savaş olmamıştır caydırma(deterrence) etkili olmuştur (GÜRKAYNAK,2004,6).

1.1.3. Soğuk Savaş Sonrasında NATO’nun Değişen Stratejisi:

9 Kasım 1989 da Berlin duvarının yıkılması ile başlayan süreç onbir ay sonra 1990 da iki Almanya’nın birleşmesini 1 Nisan 1991 de Varşova paktının dağılması ve 25 Aralık 1991 de Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla tamamlanmıştır. Artık dünya yeni tek kutuplu sisteme geçmiştir.

Fakat ABD savunma sanayisi kendi gelişimini her zaman sistemine karşı mutlak tehditler oluşturarak sürdürmüştür. Dolayısıyla Sovyetler Birliğinin tehdit olarak algılanmaması savunma sanayi sektöründe ani duraklamaya neden olmuştur. Bu süreç ABD'nin kendisine yeni haydut devletler oluşturmasıyla ve küresel terörizm'i hedef seçmesiyle 2000'li yıllarda tekrar tırmanışa geçmiştir.

Örnek vermek gerekir ise;'' Sayısal verilere bakacak olursak, harcamalardaki düşüş United Technologies şirketinde 1990 da ani bir düşüş ile 2,8 milyar dolara düşmüş bu oran 1986 yılına göre %20 azalmaya eşit bir orandır. 1991 yılında UTC şirketinin kaybı 1 milyar dolardan fazla olduğu açıklanmıştır. Eyalette 14 bin işçi işlerinden çıkarılmak zorunda kalmıştır. Ayrıca birçok taşeron firmanın da iflas etiği bir gerçektir (TIRMAN,2005,2008).

Yıllarca NATO ve ABD'nin güvenlik şemsiyesinde yaşamış Avrupa devletleri, avantajları kadar dezavantajlarını da gördükleri bu sistemin yerine yeni siyasi ve güvenlik politikaları oluşturdular.

Ayrıca 1999 Mayıs ayında yürürlüğe giren Amsterdam Anlaşması ile de Avrupa Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (AODGP) çerçevesinde, AB ve BAB arasında daha yakın kurumsal ilişkiler geliştirilmesi hedeflenmiştir. Avrupa güvenliğinin yalnızca NATO ve/veya BAB vasıtası ile sağlanamayacağı değerlendirilerek, karşılıklı olarak birbirini takviye eden ve tamamlayan kuruluşlardan oluşacak bir Avrupa Güvenlik Mimarisi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. NATO, BAB, AGİT, NATO-Rusya ve NATO-Ukrayna ilişkileri ile AB bu mimarinin köşe taşları durumundadır (Milli Savunma Bakanlığı, 05.10.2006).

1.2. Bloklar Sisteminin Sonraki Gelişme ve Yapı:

1.2.1. Savunma Sanayinin Gerilemesi:

“Soğuk savaşın sonu savunma sanayi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sovyet’ler Birliğinin dağılması kesinlikle yeni bir dünya düzeni oluşturmuştur. Tek merkezli dünyanın kurulması yeni bir dünya düzeni oluşturmuş ve dünya silah pazarını Amerikan tekeline bırakmıştır. Hükümetleri yeni kararlar alamaya zorlayan ulusal güvenlik politikaları nedeniyle ve aynı zamanda sosyal, politik, ekonomik konulardaki halk baskısı harcamaların azaltılması yönünde oluşmuştu” (DUYAR,1997,65).

“Soğuk savaş sonrası dönemde 1940 ile 1990 yılları arasında etkili olan ABD ve eski SSCB’nin blokları üzerinde baskıları azalmış, ülke ekonomileri küçülmüştür. Ülkelerin sosyal refahı arttırmak için savunma harcamalarını kısmaları ve savunma sistemlerinin maliyetinin artması dünya silah ticaretindeki artışı yavaşlatmış, hatta düşme eğilimine neden olmuştur” (DUYAR,1997,65).

Milli Savunma sanayi altyapısını oluşturmak oldukça pahalı ve uzun süreli yatırımlar isteyen bir konudur. Gelişmekte olan ülkeler üç şekilde tedarik yoluna giderler. Savunma sanayini oluşturmanın maliyetin azaltma, uluslararası çevrede bağlı bulunulan kurumlardan takas etme ve ittifaklar kurmak.

“ Önemli olan milli güvenlik politikasında bunun ne gibi bir hayati öneme sahip olduğu ve niçin takas edilmiş savunma teçhizatına ihtiyaç olduğudur. Harcamalar arasında, güvenlik harcamaları hükümetlere daha fazla harcamayı kabullene bilmek için imkân veren bir konudur. Bu savunma teçhizatlarının ticaretinin nedenine verilecek esnek bir cevaptır. Eğer ithal edilen mal yerli maldan daha ucuz ise zaman ve mekândan tasarruf için veya ofset uygulama olması gerekir. Yerli sanayi için ihracat durabileceği gibi iş paketler ithalat halinde

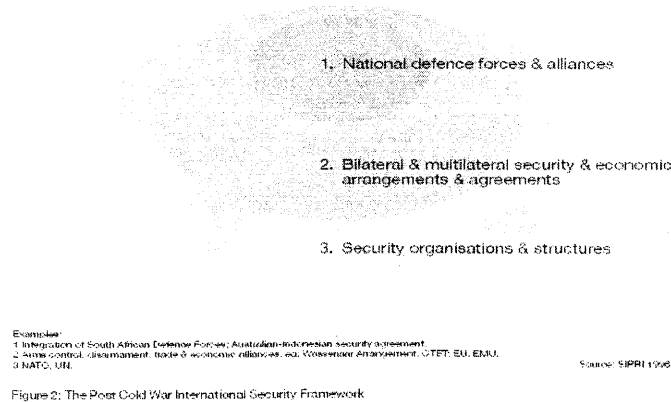
de kabul edilebilir. Ofset veya karşılıklı ticaret savunma teçhizatının takasında uluslararası önemi olan öğelerdir (HOOKE,2005,7).”

Fakat geçmiş deneyimler askeri yardımların milli savunmanın gelişimini yavaşlattığı hatta tamamen durdurduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye’de ki uçak fabrikalarının ABD yardımlarıyla kapatılmasını buna örnek verebiliriz.

“Askeri yardımların çoğu kez devamlılık arz etmemesi, eski teknolojiye göre imal edilmiş silah sistemlerini ihtiva etmesi ve dolayısıyla gerçek manada ihtiyacı karşılayabilir nitelikte olmaması ve yurt içinde üretim ile sağlanabilecek bazı ekonomik kazançları engelleyici bir rol oynaması, bu tür bir tedarik yönteminin uygulanmasını sakıncalı kılmaktadır” (BARAN,2004,10).

Savunma teçhizatı ticareti sadece ülkelerin oluşturdukları güvenlik çemberi içindeki müttefik Ülkeler arasında yapılır. Bu ülkelerin oluşturdukları sistem oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşıklık özel sektördeki firmaların transferlerini arttırmıştır. Küreselleşme ile birlikte değişen piyasalar savunma sanayi piyasalarını değiştirmiştir. Küresel firmalar oluşturmuş ve bunlar birleşmeler yolu ile küresel pazarı ele geçirmiştir.

Şekil 1: Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Güvenlik Çatısı

Kaynak: HOOKE, 2005,8

1.2.2. Soğuk Savaş Sonrası Birleşmeler:

Artık ülkeler geniş cephaneliklerden ve eski savaş sistemlerinin yerine yeni teknolojik silahlara ve sistemlere geçiş yapmışlardı. En büyük 100 savunma sanayi şirketinin 24'ü 1990 ile 1998 arasında sektörden ayrıldı. Kalanlar şirket birleşmeler yolundan geçerek daha çok büyüme gösterdiler.

“ Stratejik çalışmalar için oluşturulmuş uluslararası enstitüler, dünya askeri harcamalarının 1989 ve 1996 arasında 1,300 trilyon dolardan 800 milyar dolara düşmeyi başardığını açıklamıştı” (HOOKE,2005,11).

“Savunma harcamalarını görünürde azaltılması ABD hükümetine yeni bir yol gösterdi. 1993'de Pentagon resmi olarak savunma ve havacılık şirketlerinin başkanlarını bilgilendirme raporunda, ülkelerin savunma bütçe kesintilerini sürdüreceği konusunda uyardığı ve bunu da şirket birleşmeleri takip ettiğidir. Clinton yönetimi mali destek vererek bütünleşmeleri kısmen desteklemiştir. Ve hükümet programlarında izin verilen birleşmelere ve mantık birlikteliklerinin gelirleri garanti altına alınmıştır. Birleşmelere değinecek olursak Lockheed 1995'te Martin Marietta, 1996 da Loral şirketini aldı. Teksas Instruments ve Hughes Aircraft şirketlerini 1997 de Raytheon devir aldı. Boeing firması Rockwell Defence şirketini 1996 da, McDonnell Douglas'ı 1998 de ele geçirmiştir. Hepsinin toplam değeri 55 milyar dolardan daha fazladır. Şirketler 40 farklı şirketin birleşmesiyle meydana gelmiş şirketlerdir” (HOOKE,2005,12)

Bu birleşmeler sadece ABD ile sınırlı kalmamıştır. Avrupalı devletlerde kolektif uyum içerisinde ve ABD firmaları ile rekabet güçlerini arttırmak için yeni projeler oluşturmuşlardır. Fakat Avrupa şirketlerinin birleşmesi için ABD'ye göre daha fazla çaba harcaması gerekmektedir. Çünkü siyasi ve askeri bir birliği tam olarak oluşturamamışlar ve şirket satışları dış yatırımcılara ya tamamen kapalı yâda sınırlı ihale yolu ile yapılmaktadır. Avrupa'nın oluşturduğu F35 projesi birleşme için yapılan iyi bir çalışma sayılabılır.

“Türkiye bu projeye NATO kapsamında Lockheed Martin şirketi tarafından ihale edilmiştir. Atlantik okyanusunun her iki kıyısında savunma sanayine giderek artan bir önemsemeye başladı. 1990 yılında dünyanın en büyük 100 savunma şirketinin ilk onu tüm askeri satışların %37 gerçekleştirmişlerdi. 2003’te ki raporlara göre ise bu 10 firma tüm küresel satışların %61,3 gerçekleştirmiştir. Hiçbir sanayi sektöründe şirket birleşmelerinin ekonomik kazanımları zor olmamıştır “(savunma ve havacılık, sayı 114,2006).

1.2.3. Savunma Sanayinde Gelişmeler:

2005’de dünya tekrar değişmiştir. Dinsel çatışmaların, uluslararası terörizme bağlandığı ve yeni savunma planlarının oluşturulduğu bir döneme girilmiştir. Savunma harcamaların da mobil kuvvetlerin önemi artmıştır. Geçmiş on seneye göre savaşın doğası değişmiş, daha geniş coğrafyada krizler ortaya çıkmıştır. Kosova, Makedonya, Sierra, Afganistan, Doğu Timur, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Irak, uluslararası terörizm giderek artan bir tehdit olmuştur. Yükselen İslami fundemantalizm ve özellikle ABD ye karşı düşmanlık büyüyerek dünyanın 1/3 ne yayılmıştır. Küresellik savunma kuvvetlerinin daha karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Bu her iki faktör dünya genelinde savunma harcamalarında artışa neden olmuştur (SIPRI,2006).

“Harcamalar 1989–1996 yılları arasında artış görülmüştür. Fakat 2. Körfez Savaşının ve 11 Eylül’ün bu eğilim de önemli bir yeri vardır. Küresel askeri harcamalar da artış reel zamanda %18’dir. Bu veriler 2002 başlarıyla 2003 sonlarında döneme de 956 milyar dolarlık harcama zirvedeki 5 ülkeye aittir. 2003’ deki askeri harcamalarda başta ABD, Japonya, B.K.(İngiltere), Fransa, Çin, harcamaların %64’dünü yapan ülkelerdir “(SIPRI,2006).

TABLO 1: Şirketlerin Hisse Satışları

Yıllar	özelleştirme yapan şirket	hisse miktarı	satış şekli	alıcı ülke	
90	Norveç	Raufoss	47.0	Halka arz	-
93	Hollan.	Fokker	51.0	Özel satış	F.Almanya
93	Norveç	NFT	49.0	Halka arz	-
93	İsveç	Celsius	75.0	Halka arz	-
94	Brezilya	Embrae	55.0	Özel satış	ABD
94	Almanya	IABG	45.0	Özel satış	ABD
95	Almanya	IABG	23.0	İşçi arz	-
95	Arjantin	AMC	-	leasing	ABD
95	Avstrly.	ASTA	Gizli	Özel satış	ABD
97	Yunan.	Elefsis gemi inş	-	Özel satış	-
98	Çek cumh.	Aerovodchody	34.0	Özel satış	ABD
98	Fransa	Thomson-CSF	33.0	Halka arz	-
99	Avust.	ADI	100.0	Özel satış	Fransa
99	Bulgar.	Arsenal	51.0	İşçi arz	-
99	Fransa	Aerospatiale	-	Şirket birleşme	-
99	Norveç	Norsk jet motor	33,0	Özel satış	İsveç
99	İspanya	Indra	66,0	Halka arz	-
2000	İsveç	Celsius	25,0	Özel satış	-
00	Bulgar.	Trema	50,0	İşçi arz	-

00	Yunan.	Hellenic vehicle	43,0	Özel satış	-	
00	İtalya	Finmeccanica	38,0	Halka arz	-	
01	İspanya	CASA	-	Şirket birleşmesi		
01	Çek cumh.	Tarta	91,6	Özel satış	ABD	
01	Finland.	Patria ind.	26,8	Özel satış	AB	
01	Yunan.	Hellenic shipyares	51,0	Özel satış	-	
01	İtalya	Fincantiei	17,0	Halka arz	-	
01	Polon.	PZL Warsaw	51,0	Özel satış	AB	
01	Polon.	WSK PZL	85,0	Özel satış	ABD	

Kaynak: SIPRI,2005

1.3. Milli Piyasanın Maksimum Değeri:

Milli piyasanın maksimum değeri, piyasanın sahip olduğu şirketler toplamının yarattığı üretim kapasitesi ve sahip olunan savunma donanımı alım g¼c¼yle ifade edilir. Gelişmekte olan¼lkelerin yerli savunma pazarında, milli firmaların hi¼biri¼retimini tek başına yapamaz. Ancak yabancı yatırımcılar, yerli yatırımcılara g¼re dezavantaja sahiptirler. ¼¼nk¼ savunma sanayi piyasası ile serbest piyasa arasında ciddi farklılıklar vardır.

TABLO 2 Savunma Sanayi Piyasasının Serbest Piyasa Özellikleri İle Karşılaştırılması:

SERBEST PİYASA SİSTEMİ	SAVUNMA SANAYİ PİYASASI
Çok sayıda küçük firma bulunur.	Az sayıda fakat büyük firmalar vardır.
Giriş ve ¼ıkıř tamamen serbesttir.	Giriş ve ¼ıkıřlar i¼in engeller vardır.
Fiyatlar marjinal maliyetlerle belirlenir.	Fiyatlar, toplam maliyetlerle orantılıdır.
Fiyatlar marjinal fayda ile belirlenir.	İstenilen askeri performans i¼in her fiyat ¼denir.
Talebin azalması fiyatları d¼ř¼r¼r.	Talebin azalması fiyatları y¼kseltir.
Arz, talebi g¼re ayarlanır.	B¼y¼k bir atıl kapasite vardır.
İřg¼c¼¼ oldukça hareketlidir.	İřg¼c¼¼n¼n hareketliliği oldukça azalmıştır.
¼lçeęe g¼re azalan veya sabit	¼lçeęe g¼re artan getiri vardır.

getiri vardır.	
Arz ve talepteki değişimlere piyasa süratle uyar.	Yeni sistem geliştirmek 7-10 yıl, üretimi 3-5 yıl alır.
Piyasa düzgün bir şekilde dengeye ulaşır.	Piyasa, yıldan yıla kararsız davranışlar gösterir.
Genel dengede fiyatların kendi denge değerine ulaşacağı kabul edilir.	Maliyetler her yıl yükselmektedir. Sektörler hatta firmalar arasında hâsıla farklılıklar vardır.
Alıcı ve satıcılar bağımsız olarak hareket ederler.	Alıcı, devamlı olarak satıcı ile irtibatlıdır.
Devlet müdahalesi yoktur.	Devlet, belirleyici, düzenleyici, banker, karar verendir.

Kaynak: ŞİMŞEK, 1996, 19

1.3.1. Kapsamlı Ekonomilerin Güvenliği Sağlamadaki Etkisi:

Şirketlerin birleşmesi yeni piyasaların oluşacağı beklentisi yaratır. Eğer şirketler birleşmeleri gerçekleştirmez ise şirketlerinin değerleri düşer. Birlikte çalışmalar yaralı üretilere neden olur. Bunu değerlendirmek için oluşturulmuş ittifakların yatırımcılar tarafından incelendiğinde gerçek sonuçlar ortaya çıkacaktır. Buda gözden geçirilip düzeltilmiş ücreti ortaya çıkaracaktır. Bu beklentiler sadece gelir ve gideri eşit tutmak içindir. Beklentileri aşma bilmek için ek gelirlerini harcamalarına ilave edebilir. Çoğu yönetim takımı bunu başaramamıştır. Nedense şirket birleşmelerinin maliyeti fazladır. Bu yüzden şirketler gerçek değerlerini açıklamazlar. Burada birleşmelerin değerini belli eden uluslararası sıralaması, coğrafi konumu, yetenekleri yâda alıcıları belli eder.

Bu tür gruplara örnek, İngiltere de bulunan Caphan ve Megeitt şirketleri ile ABD de ki Esterline şirketlerinin birleşmesi, İsrail’de Elbit şirketi ile Fransız Thales şirketlerinin birleşmesi büyümelerinde önemli bir etken olan şirketlerdir.

1.3.2. Sanayiye Katılım ve Askeri Tesisler:

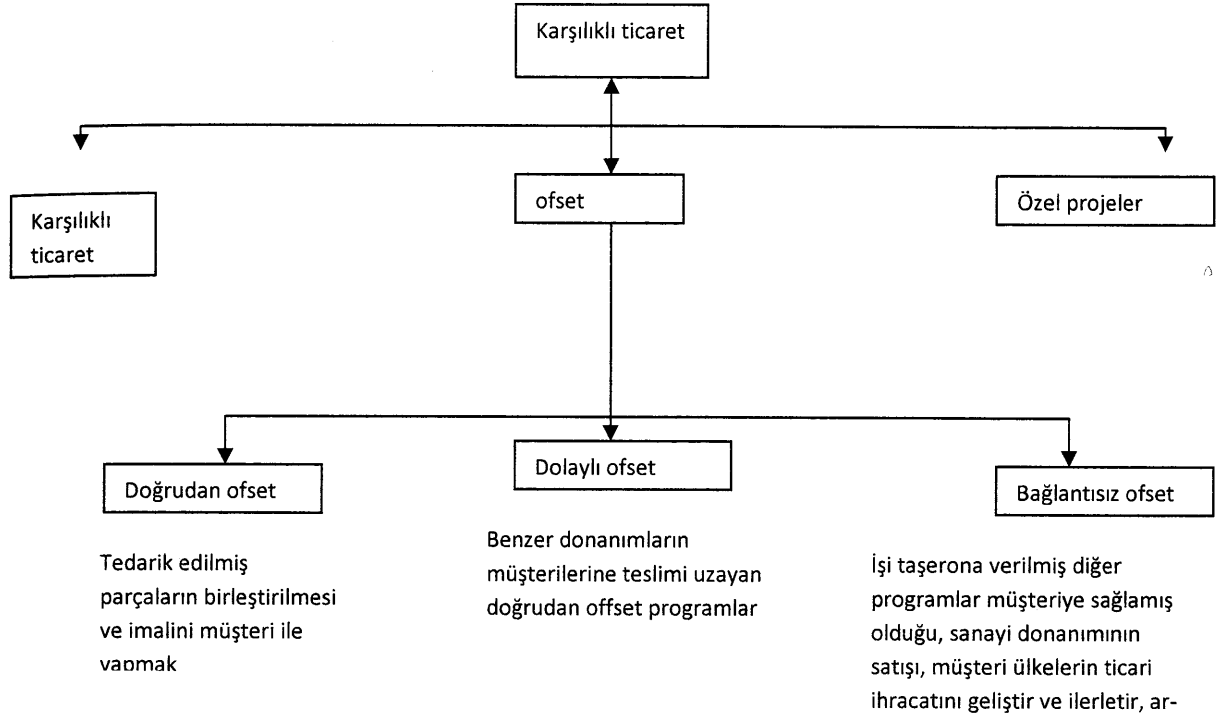
Savunma piyasasına işletmelerin girişini, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Savunma piyasasına girişte engelleyici faktörlerin başında teknoloji geliştirme gereksinimi ve bunun finansmanı gelir. Diğer bir faktör ise ölçek ekonomilerinden yararlanabilme imkânıdır.

“Teknolojik değişikliğin savunma piyasasına girecek yeni işletme tarafından finanse edilememesi durumunda, teknolojik değişiklikler piyasaya girişi engeller. Değişen karmaşık teknoloji piyasaya yeni girecek işletmelere nazaran piyasada yerini almış büyük işletmelere daha fazla avantajlar sağlayabilir. Başka bir deyişle, büyük firmalar teknoloji geliştirmede daha fazla kaynak kullanım imkânına sahiptirler” (BARAN,2004,11).

“Bununla beraber hükümetler savunma donanımını uluslararası takas yöntemi ile karşılamaya çalışırlar. Fakat yapımçı firmalar ev sahibi ülkenin uluslararası satış politikalarına uymalıdır. İngiltere ve Suudi Arabistan arasında olan savunma ticareti anlaşması gibi. Bu anlaşmalar ekseriyetle karşılıklı ticaret ve offset uygulamalar içerir. Askeri alımlar bir taraftan offettir. Müşteri ülkenin ekonomisine yapılan yatırımlar imalatçının uyması gereken zorunluluktur. BAE şirketine göre, karşılıklı ticaret ve ihracat satışları ülkenin ekonomisine ve savunma sanayinin hazırlanmasına yararlı olur” (Savunma ve Havacılık Dergisi).

Türkiye de yapılan F-16 savaş uçaklarının bir araya getirilmesi kaynak maddeye yatırım yapma ve bileşenlerin alıcı ülke tarafından sağlanmasına örnek verebiliriz.

Şekil1. Karşılıklı Ticaret Sistemi

KAYNAK: Savunma Sanayi müsteşarlığı, 2006

“Ofset uygulamalar savunma sanayi dışındaki her sektörde ABD ve AB tarafından yasaklanmıştır. Ofset uygulamalar tüm dünyada silahlı kuvvetlerce daha geniş biçimde uygulanmaya başlanmıştır. Şimdiye kadar en geniş ofset anlaşması 1999 yılında Güney Afrika tarafından imzalanmıştır. Bu anlaşmanın içinde HAWK Jet uçaklarının eğitim programları, süper LYNX deniz kuvvetleri helikopterleri, GREPAN mücadele uçağı vardır. Ayrıca savunma sistemleri deniz altılar, gemiler, depolar ve zırhlı araçlar Almanya ve İtalya tarafından tam bir paket anlaşmayla alınmıştır. Bunun maliyeti 5,2 milyar dolardır. Yapılan anlaşma ofsettir ve sanayiye katılım zorunluluğu içerir “ (Savunma Sanayi Müsteşarlığı ofset yönergesi, 2006).

1.3.3. Onbir Eylül Sonrası Savunma Harcamaları:

1987-1998 döneminde savunma harcamaları sürekli olarak azalma eğiliminde olmuştur. ABD’de 1987 yılında 409 milyar dolar olan askeri harcamalar, 1998 yılında 274 milyar dolara kadar düşmüştür. Askeri harcamalardaki azalmaya paralel savunma sanayindeki istihdamda büyük ölçüde azalmıştır.

ABD ve Batı Avrupa’da bu düşüş sürdürülebilir bir durum olarak kabul görmemiştir. Gelişmiş ülkeler sanayilerini canlandırmak için yeni tehditler üretmişlerdir. Bu tehditlere haydut devletler veya küresel terörizm ismi verilmiştir.

Onbir Eylül 2001’de yaşanan terörizm saldırısı bu tezi destekleyen en önemli unsur olarak öne çıkmış ve hükümetler bütçelerinde tekrar artışlara başlamışlardır. Sadece ABD de 2006 yılında bütçeden ayrılan pay 419 milyar dolar civarındadır.

1.4. Pazarların Küreselleşmesi ve Küresel Rekabet:

Küresel silah sanayi 1980 yılından sonra Sovyetler birliğinin yıkılmasından sonra özelleştirme akımına kapılan ve bu alan hizmet eden sektörlerin bütünleşerek küresel devler olarak karşımıza çıkmasıyla devam etmiştir (MANTİN ve TİSHLER,2004,397).

Aslında savunma piyasalarına girmek oldukça zordur. Fakat soğuk savaş döneminde oluşturulan 2 kutuplu dünya düzeni ülkelerin ittifak kurmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu zorunluluk ülkelerin birbirlerinin piyasalarına girmeleri için bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkeler kendi piyasalarını korumak için yasalar üretirken aynı zamanda uluslararası ittifakları kullanarak milli korumacı politikalara sahip gelişmekte olan ülkelerin piyasalarına da rahatlıkla girebilmektedirler.

1.4.1. Dünya Savunma Sanayi:

Soğuk savaşın sonundan itibaren, milli savunma bütçeleri hızla azalmış ve silah ihracat pazarı da fazla rekabet etmek zorunda bırakılmıştır. Geleneksel askeri yeteneklerin avantajları savunma sanayini aşağı çeken ekonomik bir baskı gibi görülmeye başlanmıştır. Savunma sanayindeki bu aşınma şirketleri ve devletleri rekabet eden bir konum haline dönüştürdü. Bu yeni çevrenin bir sonucu olarak, ABD ve Batı Avrupa'daki küçük bir grup olan şirketler savunma sektörünün devleri olarak ortaya çıkmışlardır (SIPRI,2006).

2000 yılından günümüze kadar dünyada savunma harcamaları yılda 840 Milyar Dolar düzeyine ulaşmıştır. 1997 yılında başlayan artış sürmektedir. Bu artışta en önemli pay, 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra savunma bütçesini 2005'de 472.230 Milyar Doların üzerine çıkaran ABD'nin payı büyüktür. ABD savunma bütçesindeki bu artış ve savunma ARGE harcamalarına ayrılan büyük kaynak Avrupa Birliği ülkelerini endişeye düşürmektedir (SIPRI, 2006).

Çünkü AB'de halen askeri, siyasi anlamda bir bütünlük sağlanamamıştır. Avrupalı devletlerde savunma sanayi üreten firmaların birleşmeleri ABD ki kadar hızlı olmamıştır.

Yapılan bir değerlendirmede, oluşan bütçesel ve teknolojik farkın, rekabet bir yana, iş birliğini bile imkânsız hale getirebileceği endişesi dile getirilmiştir. Bunun sonucunda İngiltere ve Fransa savunma bütçelerini artırma kararı almışlardır. Ayrıca havacılık ve uzay alanında Avrupa'nın rekabet gücünü koruyabilmesi için 100 Milyar Euro'luk bir kaynak gereksinimi olduğu tespit edilmiştir. Savunma bütçelerinin "Gayri Safi Milli Hâsılaya" oranı dünya genelinde %3, Türkiye için %5'dir. Kişi başına savunma harcamasında dünya ortalaması 139 Dolar, Türkiye'de bu rakam yaklaşık 130 Dolar, buna karşılık ABD'de 950 Dolar, Yunanistan'da ise 650 Dolar'dır. 2001 yılı rakamlarıyla 8.9 Milyar Dolarlık savunma harcamasıyla Türkiye, en çok harcama yapan ülkeler sıralamasında 12.cilikten 14'cülüğe gerilemiştir (Milli Savunma Bakanlığı 2005).

Dünya genelinde savunma harcamalarının ortalama %30'unun teçhizat alımı olduğu görülmektedir. Türkiye için bu oran %50 civarındadır. Uluslararası savunma pazarında daralma sürmektedir. 1999 yılında 40 Milyar Dolar düzeyinde olan savunma sistem dış satışları, 2001 yılında 21,3 Milyar Dolar'a gerilemiş durumdadır. 2001 yılında gelişmekte olan ülkelere yapılan satışlar toplamı 14,4 Milyar Dolar olup, bunun %88,2'lik kısmı ABD (%41,7), Rusya (%23,6) ve İngiltere (% 22,9) tarafından gerçekleştirilmiştir. En önemli üç alıcı ise İsrail (2,5 Milyar Dolar), Çin (2,1 Milyar Dolar) ve Mısır (2 Milyar Dolar)'dır (Savunma, Havacılık ve Uzay Paneli,2, 2003).

Küreselleşme olgusu beraberinde yeni tehditleri oluşturmuş ve dünya savunma sanayini tekrar canlandırmıştır.

1.4.2. Uluslararası ve Ulusal Şirketler:

Soğuk savaşın sona ermesi savunma yatırımlarının azalması ile sonuçlanmıştır. Bu durum ülkelerin savunma sanayi üreten firmaların küçülmesine veya piyasayı terk etmesiyle sonuçlanmıştır.

“ Küresel ölçekteki ekonomik ve siyasi gelişmeler ile bu gelişmelerin önümüzdeki 20 yıllık dönemdeki trendi şirketleri değişime zorlamaktadır. Savunma sanayi sektöründe çalışan firmalar, bu trendin, rekabet güçlerine, karlılıklarını ve varlıklarını sürdürüp sürdürememe durumlarına olan etkilerini değerlendirmek zorundadırlar. Bu kapsamda sektör ve akademik çevrelerde yapılan değerlendirmeler ve yorumlar ile batılı ülkelerde yaşanan gelişmeler, savunma şirketlerinin, uzun vadede, rekabet güçlerini koruyabilmelerinin ve varlıklarını sürdürülebilmelerinin tek yolunun, enformasyon teknolojileri başta olmak üzere bilgi temelli alanlarda, bilgi ve teknoloji yoğun özgün ürünler vermekten geçtiğini göstermektedir. Örneğin ABD'de bu husus General Dynamics ve Boeing firmaları tarafından aynı cümle ile, “Metal bükücülükten, ağ merkezli (network-centric) alanlara geçiş” şeklinde ifade edilmiştir.2005 yılı verilerine göre dünyanın en büyük savunma şirketleri sıralamasında ilk on

şirketin altısı ABD, ikisi Fransız, biri Rus ve biri de İngiliz şirketleridir (<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu> 22 Eylül 2006 tarihinde ulaşılmıştır).”

Tablo 3: Uluslararası Şirket Ciroları

Sıra	Firma	Ülke	Ciro (Milyar Dolar)
1	Lockheed Martin Corp.	ABD	22,5
2	Boeing Co.	ABD	19
3	BAE Systems	İngiltere	14,5
4	Raytheon Co.	ABD	12
5	Northrop-Grumman Corp.	ABD	9,3
6	General Dynamics Corp.	ABD	7,8
7	Thales	Fransa	5,6
8	EADS	AB	5,4
9	TRW Inc.	ABD	5,2
10	Rosoboronexport	Rusya	4,2

Kaynak: <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu> 22 Eylül 2006 tarihinde ulaşılmıştır.

Bu durumun en büyük nedeni ise artan savunma yatırım maliyetlerindeki artışın satışlara yansımalarıdır. Zorunlu olarak savunma sanayi şirketleri birleşme yoluna gitmişlerdir. Hükümetler ise bu birleşmeleri savunma sanayinin vazgeçilmezliğinden dolayı desteklemişlerdir. ABD ve B. Avrupa bütçelerinden paylar ayırarak ve milli korumacı politikalar oluşturarak savunma sanayini açıkça desteklemişlerdir.

Diğer önemli konuda bu şirketlerin rekabet gücünün korunması ve pazarların genişletilmesidir.

1.4.3. Savunma Sanayinin ABD ve AB'de Yapısı:

Savunma sanayi son 25 yılda çok büyük bir değişim geçirdi. Bu değişim savunma sanayi üreticilerini sadece kendi ülkeleri için veya müttefik ülkeler için üretim yapan şirketlerden küreselleşme ile ortaya çıkan küresel pazar için üretim yapan şirketlere dönüştürmüştür.

Bu şirketler, kendi ülkelerinin savunma planlarıyla yakından bağlantılıydılar. Çoğu devlete aitti, ülkenin silahlı kuvvetlerinin ayrılmaz parçalarıydılar ve onun uluslararası, ulusal ve askeri girişimleriyle stratejik bir bağlantı içerisindeydiler. 1950'lerin sonlarından itibaren yurtdışına yapılan silah sistemlerinin büyük bir bölümü Soğuk Savaşın ortaya çıkardığı stratejik ortaklara satılan veya verilen silahlar oluşturuyordu. Başka ülkelere satış yapıldığı da oldu: bunlar çoğunlukla, askeri ihtiyaçları olan ama yerleşik bir silah sanayisi olmayan ülkelere; fakat bu satışların tek amacı üretimi artırmak ve ülkenin kendisi için ürettiği silahların birim maliyetini düşürmekti (BURROWS,16, 2003).

Batı Avrupa ve ABD'de yapılan düzenlemeler savunma politikalarının belirlenmesi pazar yapısında önemli bir etkidir. Savunma ekonomisindeki muazzam literatür, belirli örnekler içermek koşulu ile çalışmakta ve planlamada belirli olayları küresel maddelere göre açıklamayı amaçlamaktadır. Sanayi yapısını kapsayan uluslararası ilişkiler, ekonomik ve güvenlik şartlarında etkileşimler, yerel, bölgesel ve küresel silah yarışları, silah ithalatı ve ihracatı ve bunun gibi konular (MANTİN ve TİSHLER,2004,397).

Savunma Sanayinin küresel pazar yapısı birçok iktisatçı tarafından değerlendirilmiştir. Ülkelerin farklı verileri ve özel konumlarından dolayı her sonuç farklı olmuştur. Bundan dolayı model ülke olarak iki gelişmiş ülke olan ABD ve B.Avrupa'yı arz eden ve dünyanın geri kalanı ülkelerini de talep edici olarak kabul edeceğiz.

ABD ve B.Avrupa aynı cins malı aynı kalitede üretmektedir. Dünya denge fiyatını diğer ülkelerin talebi belirler.(MANTİN ve TİSHLER,2004,400)

Model iki bölümden oluşur, birincisi, iki üretici ülke hükümetlerinin yaptığı, eş zamanlı ve kooperatifleşmeden, Savunma Sanayilerinden dünya denge fiyatından satacakları savunma donanım miktarına bağlıdır. İkincisi, iki üretici ülke savunma firmaları dünyanın geri kalanına yapılacak ihracatı belirlemek için bir Cournot oyunu oynarlar. Bu çalışma savunma şirketlerinin sıralandırılmasında değişimlerin etkilerini araştırmayı amaçlar. Ayrıca Batı Avrupa ve ABD için güvenliğin önemini, savunma donanımının üretim maliyetinin son birim, değerini ve dünyanın geri kalanı tarafından savunma donanım talebinin şiddeti, ABD, Avrupa ve dünyanın geri kalanı tarafından savunma, ürünlerinin alımları, ABD hükümetinin savunma, sivil ürünler ve servis harcamaları aynı şekilde Avrupalı hükümetlerin harcamaları vb. unsurları sayabiliriz (MANTİN ve TİSHLER,2004,399).

Savunma ürününe talep artışı güvenlik derecesiyle bağlantılıdır. Eğer güvenlik tehdidi yüksek ise talep artar. Fiyatların artması piyasadaki firma sayısı arttıkça fiyat düşer karlılık düşer. Yüksek maliyetli ürünler, alıcı ülkeleri daha ucuz maliyetli silahlanmaya yöneltir.

TABLO4: Gelişmekte Olan Ükelere Dünya Çapında Silah

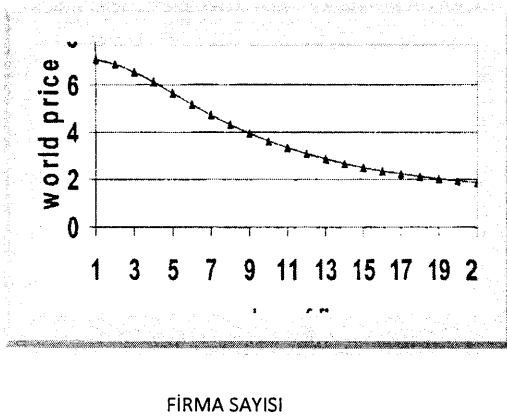
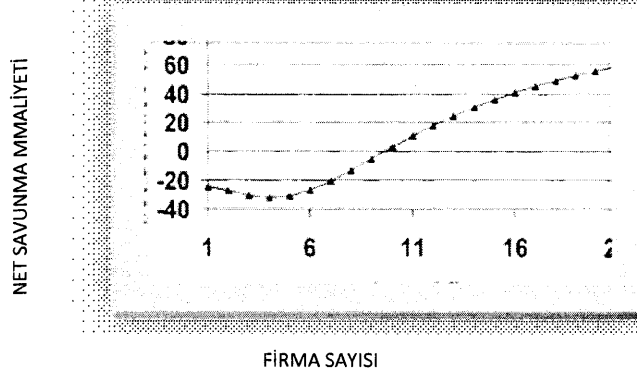
Satışları Dağılımı (2002 DEĞERLERİNE GÖRE MİLYON DOLAR)

Satıcı	Dünya çapında Satışların Tutarı 1995-1998	Gelişmekte Olan Ükelere Satış Oranı
ABD	75.176	67.70
Rusya	13.899	89.70
Fransa	24.413	86.00
İngiltere	26.314	84.80
Çin	3.746	97.00
Almanya	8.006	88.40
İtalya	1.050	67.10
Diğer Avrupa Ülkeleri	17.108	54.30
Diğerleri	9.730	73.00
TOPLAM	179.422	73.00
Satıcı	Dünya çapında Satışların Tutarı 1999-2002	Gelişmekte Olan Ükelere Satış Oranı
ABD	53.976	67.20
Rusya	15.243	86.60
Fransa	11.027	73.10
İngiltere	21.963	79.40
Çin	2.838	86.70
Almanya	4.963	26.40
İtalya	1.597	34.30
Diğer Avrupa Ülkeleri	10.230	59.80
Diğerleri	9.106	44.10
TOPLAM	130.933	68.30

Satıcı	Dünya çapında Satışların Tutarı 2002	Gelişmekte Olan Ükelere Satış Oranı
ABD	10.241	68.00
Rusya	3.100	93.60
Fransa	1.800	72.20
İngiltere	4.700	70.20
Çin	800	100.00
Almanya	500	0.00
İtalya	400	0.00
Diğer Avrupa Ülkeleri	1.800	44.40
Diğerleri	2.100	42.90
TOPLAM	25.441	66.70

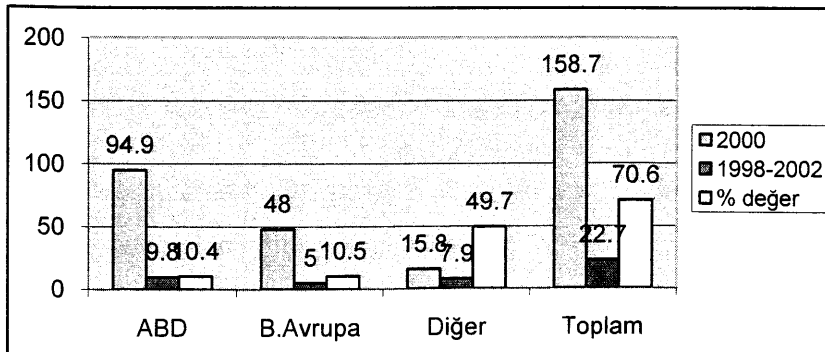
Kaynak: BARAN,2004,51

Şekil 2: Şirket Sayılarının Fiyatlara Etkisi

Kaynak: MANTİN ve TİŞLER,2004,18

Grafik 1: Yıllara Göre Savunma Harcamaları ABD-AB Karşılaştırması

Kaynak: SIPRI(2002,2003) değerler 2000 yılı dolar sabit fiyatlarında milyar olarak verilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİNİN GELİŞİMİ VE YAPISI

2.1. Osmanlı Döneminde Savunma Sanayi:

Türk Savunma Sanayinin temeli Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselme döneminde atılmıştır. Bu dönemin en önemli Savunma Sanayi ürünleri top ve savaş gemileridir. Bunlar tamamen yerli imkânlarla çağa göre ileri teknikler kullanılarak üretilmiştir. Özellikle İstanbul'da kurulan top dökümhaneleri ve baruthaneler daha sonra yurdun değişik yerlerine modern fabrikalar şeklinde yayılmıştır. Ancak, Savunma Sanayi 19.yy. ortalarından itibaren Batı'daki Sanayi Devrimi'nin etkisiyle gerilemeye başlamış ve bazı tedbirler alma zorunluluğu doğmuştur. Bu tedbirler kapsamında 19.yy. Beykoz Askeri Teçhizat ve İzmit Askeri Elbise Fabrikaları kurulmuş, Taşkızak Tersanesi'nde ise buharlı tipte gemi yapımına elverişli şekilde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Cumhuriyet öncesi dönemin sonlarına doğru Balkan Harbi'nin kaybedilmesi, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Mondros ve Sevr Anlaşmaları'nın askeri ürün üretimine son veren hükümleriyle Cumhuriyet'in ilk yıllarına Savunma Sanayi alanında bir altyapı aktarılmadan girilmiştir (ÖZBİLGİN, 2004, 14).

2.2. Cumhuriyet Döneminde Savunma Sanayi:

Büyük badireler ve deneyimler sonucu bugünlere gelen Türkiye'de, Harp sanayine 1920'lerden sonra özel bir önem verilmiştir. Ancak o dönemde yeterli ve olgun bir sivil sanayiye sahip olmadığı için ordu, her şeyini kendisi yapmak durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Ayakkabısını, elbisesini, kesim takımlarını, silahını, topunu, imkân dâhilinde gemisini yapıp onarmayı genel prensip olarak kabul etmiştir (ÖZTÜRK,1991,22).

Türk ekonomisinin gelişmesinde de aynı doğrultuda büyük rolü bulunan sektörün modern anlamda temelleri 1930'lu yıllarda atılmıştır. Türkiye'de demir çelik üretimine ilk defa Kırıkkale'de 1928'de Savunma Sanayinin çelik ihtiyacını karşılamak üzere Askeri Fabrikalar Müdürlüğü'ne bağlı olarak başlanmıştır

(http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/MadenMetalDb/Demir_rapor_tem06.doc
21.08.2007 tarihinde ulaşılmıştır.)

Bu ortamda, 1920'li ve 1930'lu yıllarda büyük fedakârlıklar pahasına elde edilen Savunma Sanayi imkân ve kabiliyetleri kaybedilmeye başlanmış, Silahlı Kuvvetlerin yurt içi siparişleri azalmış ve bu nedenlerle askeri fabrikalar verimliliklerini yitirerek Milli Bütçeye önemli bir yük olmuşlardır. Tüm bu sebeplerle askeri fabrikalar, 15 Mart 1950 yılında çıkarılan 5591 sayılı yasa ile Kamu İktisadi Devlet Teşekkülü şeklinde kurulan Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) Genel Müdürlüğü bünyesine alınmıştır. Örneğin, THK-5A hafif nakliye uçağı üretimi gerçekleştirerek, söz konusu uçağın ambülâns versiyonunu Danimarka'ya ihraç eden Türk Hava Kurumu (THK) uçak fabrikası MKEK' ye devredilmiş, ancak söz konusu fabrika 1968 yılında tekstil fabrikasına dönüştürülmüştür (<http://www.ssm.gov.tr/TR/kurumsal/Documents 29.EKİM.2007> tarihinde ziyaret edilmiştir).

Atatürk döneminde; özellikle 1930'larda "ısrarlı devletçilik" dönemine geçildikten sonra yürütülen sanayileşme sürecinde Silah Sanayine özel bir önem vermek için sürekli çaba sarf edilmiştir. 1933'ten sonraki iki beş yıllık plan kapsamında yürütülen sanayileşme stratejisinde, devletçe korunan ulusal kalkınma yolunun ön koşullar yaratılmaya çalışılmıştır. 1927'lerde bütün yatırımların %91'i sayılan beşi geçmeyen ilgili kişilere aitti. Fabrikaların %96'sında üretim motorsuz yapıyordu. Dünya Ekonomik Bunalımlarının yol açtığı ödemeler bilançosu açığı, artık sanayileşmede ulusal niteliğin yeterli olmayacağını ortaya koymuştu.

2.3. Küreselleşme Sürecinde Gelişme ve Yapı:

Osmanlı Devleti'nin gelişim döneminde önemli bir yere sahip olan Savunma Sanayi, Avrupa'daki Sanayi Devrimi sonrası rekabet gücünü kaybetmiş ve Avrupa devletlerinin gerisinde kalmıştır. Yaşanan I. Dünya Savaşı'nın sonrasında Cumhuriyet dönemine Osmanlı Devleti gelişmiş bir alt yapı bırakamamıştır. Kurtuluş Savaşı zamanında kurulan Anadolu'daki basit atölye ve tesisler hafif silahlar ve mühimmat dışında bir ilerleme gösterememiştir.

Türkiye'de Savunma Sanayinin gelişimi oldukça yavaştır. Türkiye Savunma Sanayine AR-GE desteğini GSMH' dan %0,06 pay ayırmaktadır. Bu oran gelişmiş ülkelerde %2,5-3 civarında olduğu göz önüne alınırsa oldukça düşüktür bir orandır. Türk Savunma Sanayi üreticileri de devletin AR-GE desteğini artırması konusunda baskı yapmaları gerekir. Önemli bir konuda AR-GE çalışması yapan TÜBİTAK gibi kurumlara desteği artmasıdır.

Tıpkı bir Fransız sanayicisinin kendisine "AB'ye girildiğine göre neden yine de yerli malı kullanma kampanyaları yapılıyor" diye sorması üzerine verdiği yanıt gibi "Bir ülkede en iyi okullardan en iyi derecelerle mezun olan çocuklar iş bulamıyorlarsa bunda bir yanlışlık var (ZİYLAN, 2003, 36). "

2.3.1. 1980 Öncesi Savunma Sanayi:

1974–1985 dönemi, Savunma Sanayinde özellikle vakıf kuruluşları ve özel sektör bünyesinde önemli yatırımların gerçekleştirildiği yıllar olmuştur. 1975 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinin telsiz ihtiyacını karşılamak amacıyla Ankara'da, Silahlı Kuvvetler Vakıflarının finansmanı ile Askeri Elektronik Sanayi A.S. (ASELSAN) kurulmuştur. ASELSAN, 1980 yılından itibaren ihtiyaçlar da göz önüne alınarak VHF/FM sırt ve araç telsizlerinin imalatını,

gerçekleştirmeye çalışmıştır. ASELSAN bünyesinde, Alman Varta firmasının lisansı ile nikel-kadmiyum pilleri üretmek üzere kurulmuş ve 1984 yılında üretime başlamış olan ASPİLSAN da Vakfın finanse ettiği diğer bir kuruluştur. Bu dönemde ayrıca, Hava Kuvvetleri Güçlendirme Vakfı, F-16 uçaklarının Türkiye'de ortak üretimi amacıyla TUSAS A.S. ni, aviyonik sistem ve elektronik aygıtların üretimi amacıyla HAVELSAN' ve uçak lastiklerinin üretimi amacıyla da PETLAS' ı kurmuştur. Bu dönemde benzer şekilde kurulan İSBİR Elektrik Sanayi A.S. KOYTAS, SIDAS, ASELSAN A.S. ve OTOMARSAN A.S., Kara Kuvvetleri Güçlendirme Vakfının iştirak ettiği diğer özel sektör kuruluşlarıdır (DEMİRCİ,1999,29).

2.3.2. 1980 Sonrası Savunma Sanayi:

Türkiye sayısal olarak Avrupa'nın en büyük NATO'nun ABD'den sonra 2. Büyük ordusuna sahiptir. 1980'den günümüze kadar en çok silah ithal eden ülkeler sıralamasında ön sıralarda yer almıştır. Yine uluslararası istatistiklere göre Türkiye'nin 2001 yılındaki savunma harcamaları gayrisafi yurtiçi hasılasının % 4.9'una karşılık gelmektedir. 2001 yılında Rusya savunmaya gayrisafi yurtiçi hâsılasının % 3,6'sı, Fransa % 2,6'sı, İngiltere % 2,5'i, Almanya % 1,5'i, İtalya ise % 2,1'i kadar kaynak ayırmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinin çoğunda bu oran % 2'nin de altındadır (ŞENESEN,2001,12).

2.3.3. Türkiye Savunma Sanayi Kaynakları:

Milli Savunma Bakanlığının 1988 yılında yayınladığı "Beyaz Kitap"a göre savunma harcamalarının kaynakları aşağıdaki kalemlerden oluşmaktadır:

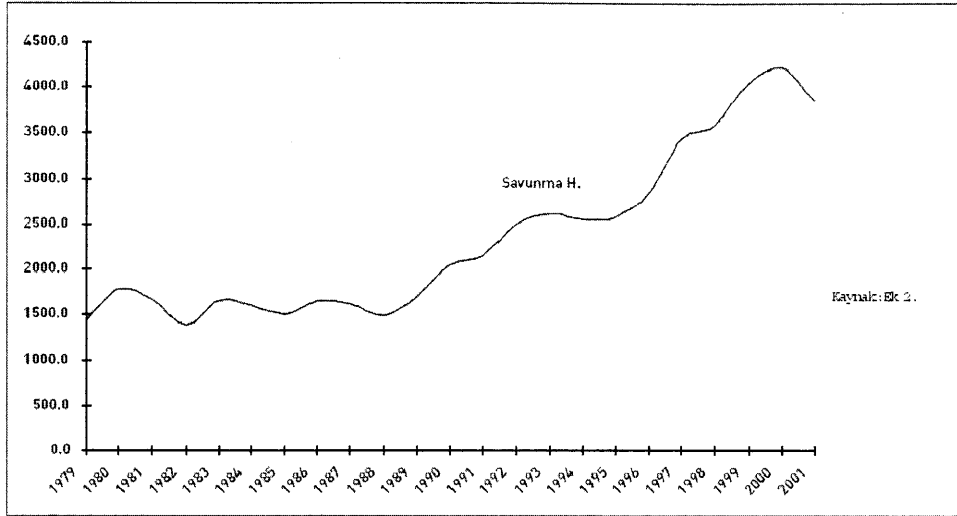
- Milli Savunma Bütçesinden Tahsisli Kaynaklar,
- Savunma Sanayi Fonu Kaynaktan,

- TSK'yi Güçlendirme Vakfı (TSKGV)Kaynakları,
- Jandarma Genel Komutanlığı Bütçesi,
- Sahil Güvenlik Komutanlığı Bütçesi,
- Geri Ödemeleri Hazine Müsteşarlığı Bütçesinden Yapılan Yabancı Devlet veya Firma Kredileri,
- Milli Savunma Bakanlığının Özel Kanunlara Dayanan Gelirleri MSB verilerine göre Türkiye'nin halka açıktır.

Türkiye'nin silah ve diğer askeri teçhizat harcamaları bütçe ile sınırlı değildir. 1980'lerin başlarında yürürlüğe konan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Modernizasyon Programının temel amacı silah donanımını yenilemek, bunu da ulusal silah sanayini kurarak gerçekleştirmektir. Bu program ile silahlanmaya 1985–1995 dönemi için yılda ortalama 1 milyar \$, 1996–2025 dönemi için yılda ortalama 5 milyar \$ kaynak ayrılması öngörülmüştür, iktisadi krizin derinleşmesi ile bu tutar 2000–2010 dönemi için yılda ortalama 2 milyar \$ olarak değiştirilmiştir. Modernizasyon Programı'nın finansmanın önemli bir kısmı bütçe dışından, Savunma Sanayini Destekleme Fonu'ndan (SSDF) karşılanmaktadır. 1986–2001 döneminde SSDF'nin harcamalarının toplamı 10,6 milyar \$'dır. 1980'li yıllarda şiddetlenerek süren güneydoğudaki “düşük yoğunluklu savaşın ivedi silah ve teçhizat gereksinimlerinin tümü yurtiçinden karşılanamamış, bir bölümü SSDF aracılığı ile yurtdışından ithal edilmiştir (GÜNLÜK-ŞENESEN pdf,2004,13).

Şekil 3. Yıllara Göre Türkiye Savunma Bütçesi

Savunma bütçesi, 1987 fiyatlarıyla, milyar TL

(GÜLLÜK-ŞENESEN pdf,2004,19)

2.4. Küresel Savaşlar ve Türkiye'nin Konumu:

Küresel pazarın kollanması ve korunmasının yanında genişletilmesi içinde savaşlar ve çatışmalar kaçınılmaz olmaktadır. Doğal olarak, ekonomik örgütlenme biçimi değiştikçe çatışmaların nedenini, biçimini ve boyutunu da değiştirmektedir. Örneğin, iki büyük paylaşım savaşı ele alınırsa; I. Dünya Savaşı, Batı Avrupa kapitalizminin sermaye birikiminin krize girdiği noktada kendine yeni pazar ve ucuz hammadde kaynaklarını sağlayacak olan Osmanlı İmparatorluğu ve Orta doğu pazarını paylaşma savaşı olmuştur. II. Dünya savaşı ise, Kapitalizmin 1929 büyük krizini çözmek amacıyla ortaya koyduğu fordist (kitlesele) üretim biçiminin uygulanmasını sağlayacak dinamiklerin gelişmesini, kapitalist sistemin yön ve hegemonyasının el değiştirmesini sağlayacak ve sadece dünyanın bir parçasını değil, daha büyük bir parçasının pazara dâhil edilmesine olanak sağlayacak şekilde paylaşılmasının savaşı olmuştur (ALTIÖK,2005,155, www.e-sosder.com,28.12.2005 tarihinde indirilmiştir).

Türkiye açısında değerlendirirsek bu küresel pazar içinde savunma ve güvenlik açısından Türkiye harcamalarının %72 dışarı ve %38'ni de iç piyasadan karşıladığı düşünülürse AR-GE harcamalarına ayırdığı %2'lik payı ciddi oranlarda arttırmalıdır. Ayrıca Irak savaşı ve ABD'nin, Afganistan ve diğer ülkeleri işgal etmesi de yukarıdaki tezleri doğrular niteliktedir.

Sonuç olarak Türkiye kedisine yenedünya içinde bir savunma politikası oluşturmak zorundadır. Bu politikalar MSB açıklamalarına göre;

- Yerli ve yabancı özel sektöre açık,
- Dinamik bir yapıya kavuşmuş,
- Dünya piyasaları ile rekabet gücüne ve ihracat potansiyeline sahip,
- Yeni teknolojilere adapte olmakta güçlük çekmeyen ve teknoloji üretebilen,
- Teknolojisini yenileme kabiliyeti bulunan,
- Dost ve müttefik ülkeler ile iş birliğini mümkün kılan,
- Mevcut imkânları azamî ölçüde kullanan, bütünleşmiş olmuş ve duplikasyonlardan arınmış,
- Alternatif iştegal sahalarına haiz,
- Alt yapısı oluşturulmuş,
- Bir savunma sanayiinin oluşturulması hedeflenmektedir (www.msb.gov.tr 27 Nisan 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir).

Türk Savunma Sanayinin Yapısı:

Türk savunma ihtiyacı yurtdışından tedarik edilebilse dahi kullanımında güvenlik nedeniyle sakınca bulunan ve mutlaka yurtiçinde geliştirilmesi gereken sistemlere ve teknolojilere özgün olarak sahip olunması hedeflenmektedir. Yurtdışından temin edilemeyen

veya temin edilmesine rağmen çeşitli nedenlerle idamesi sağlanamayarak harekâtı tehlikeye sokabilecek olan ve bu nedenle yurtiçinde imali gerekli görülen sistemler ve teknolojiler de kritik olarak nitelendirilmektedir. Bunlarda da en azından yurtiçi üretim hedeflenmektedir. Diğer teknoloji ve sistemlerin ise, çok kaynaktan tedarik politikasına uygun olarak en ekonomik ömür devir maliyetini sağlayan kaynaktan temin edilmesi öngörülmektedir. Tüm bunları gerçekleştirirken küresel gelişmelerden uzak kalmadan, yabancı sektöre de açık ve dinamik bir savunma sanayi altyapısının geliştirilmesi hedeflenmektedir. Ancak bu süreçte ulusal şirketlerimizi güçlendirerek teknolojik bağımsızlığa kavuşma ve pazar olma konumundan, uluslararası alanda işbirliği yapılan bir ülke konumuna gelme hedefi önceliklidir.(ZAIM,2005, makalesinden alınmıştır)

Tablo 5: TÜRKİYE Şirket Ciroları (2000 Ciro su 10 M\$ üzeri olan 10 şirket)

	askerî satış (milyon\$ /yıl)	toplam (milyon\$ /yıl)	satış oran (%)	iş gücü (kişi)	ciro/kişi (bin \$/yıl)
MKEK	209 (135)	363 (262)	58 (51)	8688	42
ASELSAN	184 (147)	224 (213)	82 (69)	2945	76
Roket san	86 (161)	86 (161)	100 (100)	671	128
Otokar	46 (50)	175 (62)	40 (80)	563	204
TEI	44 (45)	75 (85)	59 (53)	552	136
FNSS	36 (23)	36 (23)	100 (100)	372	97
TAI	31 (69)	47 (99)	66 (70)	2061	23
Net aş	22 (--)	241 (130)	9 (--)	1075	224
Siemens	21 (10)	307 (331)	7 (36)	2776	111
Havelsan	14 (19)	22 (28)	64 (68)	611	36
TOPLAM	694 (659)	1516 (966)	45 (68)	20301	74

Kaynak: SaSaD Anketi (2001 değerleri)

SASAD'ın anketine göre parantezsiz değerler 2000 yılı, parantez içinde ise 2001 yılı değerlerine bakalım. Bir kez buradaki listede ciro su 1 milyar değil, 10 milyon dolar üzerindeki 10 şirketimiz bulunuyor. Son iki yılda askerî satışlarda bir düşüş var; ama sivil

satışları daha çok düşmüş. Kriz arzı bir durum ama askerî satış/toplam satış oranı tesadüf eseri bir yıl içinde Avrupa'nın düzeyinden (%45), İsrail'in düzeyine (%68) çıkmış. En büyük üç şirketimiz birleşse bile bir önceki dünya şirketleri listesine giremiyor (ÖZTÜRK,1991,33-40).

Örneğin öteden beri savunma alımlarımızın iç ve dış pazarlarda yapılan alımlarında %20 ve %80 gibi bir paylaşım olduğu görüşü var. Daha kötüsü iç pazardan doğrudan yapılan alımlarda ise, dışarıdan mal ve hizmet alımları korkarız toplam maliyetin %60-70'i arasındadır. Türkiye'nin savunma sektörü, seçilmiş batılı ülkelerinkiyle karşılaştırıldığında (ithalat ve dışa bağımlılığımız bir yana), ilk bakışta Türk savunma pazarındaki istihdam düzeyinin, pazarımızın boyuyla orantılı olmadığını görüyoruz. İşte kişi başına ciromuzun düşüklüğü bundandır (ÖZTÜRK,1991,33-40).

TABLO 6. Ülkelere Göre Ciro İstihdam

Ülke	Ciro (milyar €)	İstihdam (bin kişi)	kişi başına ciro (bin €)
İngiltere	24	175	137
Fransa	11	68	166
Almanya	14	35	125
İsveç	2	14	159
Türkiye*	0.820	11	75

Kaynak: SASAD,2001

Yılda 1,2 milyar dolarlık savunma teçhizat alımı, son yıllarda bir öngörüye göre 800, başka bir öngörüye göre ise 400 Milyon Dolara düşmüş. Yani ¾ ile yarı yarıya arası bir değer. Ancak istihdam düzeylerinde fazla bir oynama yok.

Tablo 7: Türkiye Savunma Sektöründe İstihdam

(Son Üç Yıl Personel Hareketleri)

Mühendis*	: 4270 ± 85 (%2)
Teknisyen	: 4400 ± 200 (%2)
İdari	: 4250 ± 50 (%3)
işçi	: 12000 ± 650 (%5)
TOPLAM	24900 ± 985 (%4)

Kaynak: Yarman, Sav tek 2002,94

*(ARGE: 40 ± 4 Milyon USD)

Sektörde istihdam edilenlerin dokusuna bakıldığında, mühendislerin, toplam çalışanların sadece altıda biri olduğunu gözliyoruz. Bu da bir önceki resimde Türk savunma sektöründe kişi başına cironun düşüklüğünü açıklıyor. Zaten tabloda görülen o ki, bir mühendise kabaca bir teknisyen ve üç işçi düştüğünü görüyoruz. Yani savunma sektörümüz aslen tasarım değil üretim ağırlıklı. Nitekim ARGE bütçemiz sadece 40 milyon dolar. Yani teçhizat alım bütçesinin yüzde birkaçı mertebesinde; batıda ki AR-GE bütçelerininin 10 ilâ 20'de birinden azdır. Bu durumda, yapılan imalatın ARGE' sinin mütteliklerden geldiği, dolayısıyla özlenilen dıştan bağımsızlık maksadınının aslında hâsıl olmadığı ortaya çıkıyor (YARMAN, Savtek 2002,95).

Bir başka tespit ise, sektörde istihdam edilen idari personel sayısının neredeyse mühendis sayısı kadardır. Bu da sektörde yer alan şirketlerimizin yönetim sistemleri ve verimlilikleri konusunda ciddi soru işaretleri doğuruyor. Dünyada savunma sektöründe ARGE bütçelerinin, teçhizat alım bütçelerine oranı $\frac{1}{4}$ ilâ $\frac{3}{4}$ arasında değişir.

Tablo 8: Ülkelere Göre AR-GE ve Teçhizat Alımı

Ülke	Teçhizat	ARGE	% Alımı
ABD	47	35	74
İngiltere	8.2	3.9	48
Fransa	5.2	3.1	60
Almanya	3.7	1.2	32
İtalya	1.9	0.5	26
Türkiye	0.36	0.012	3

Kaynak: YARMAN, Savtek 2002,95

Tablodaki veriler ve kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Türk Savunma Sanayi AR-GE alt yapısı yeteri kadar desteklenmemektedir.

Savunma Sanayinde sürekli gelişme ve modernizasyon en önemli unsur olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla milli AR-GE altyapısının olması zorunludur. Özetlersek ulusal Savunma Sanayimiz imalat ağırlıklı, dışa bağımlı, tüm sanayi dallarından kopuk, kamu ağırlıklı ve verimsizdir.

Gelişim için öncelikle AR-GE' ye yönelik üniversite-sanayi işbirliği sağlanmalıdır. Böylelikle ulusal-bilim ve endüstri, Savunma Sanayinin ihtiyaçlarını karşılar.

2.5. Türkiye'nin Savunma Sanayi Kuruluşları:

Soğuk savaşın sona ermesi ve küreselleşme ile birlikte Türkiye Savunma Sanayide etkilenecek yapısında ve sektörel olarak değişime uğramıştır. Ancak küreselleşmenin en önemli olgusu olan özelleştirme bu alanda Türkiye'de istediği ortamı bulamamıştır. Çünkü Milli Savunma Sanayi çok özel nedenlerden dolayı tam olarak gerçekleşmeye de ofset

uygulamalar ve ortak çalışmalar ile dış kaynak transferleri ve birleşmeler ile belli ölçüde ilerleye birmiştir.

Türkiye'deki savunma sanayi kuruluşlarını resmi alt yapı ve özel şirketler olarak incelersek konuyu daha iyi açıklık getiririz.

2.5.1. Makine Kimya Endüstrisi Kurumuna Bağlı Kuruluşlar:

Nicelikli olarak Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ihtiyacı olan silah, araç ve gereçler ile sivil sanayine yönelik bazı temel ihtiyaçların karşılanması amacıyla 1950 yılında kurulmuştur. Bugün yaklaşık 12500 personel istihdam edilen ve yakın bir zamanda mevcut programlar çerçevesinde, MKEK ana kuruluşları bünyesinde "Bağlı Ortaklıklar" şeklinde anonim şirketlere dönüştürülen kurumun halen 19 bağlı ortaklığı olup, bunlar : Anpil A.Ş., Asil Çelik A.Ş., Avfiseksan A.Ş., Barutsan A.Ş., KANSAS, Celbor A.Ş., Celiksan A.Ş., Eiroksan A.Ş., Elsa A.Ş., Etag A.Ş., Fişeksan A.Ş., Hurdasan A.Ş., Maksan A.Ş., Mühimmatsan A.Ş., Nitrosan A.Ş., Pirinçsan A.Ş., Silahsan A.Ş., Taksan A.Ş. ve Tumosan A.Ş. dir. Bu şirketlerde kullanılan hammadde ve yan mamullerin yaklaşık % 86' sı tesislerde üretilmekte olup, % 10' u yurtiçinden, % 4'u ise yurt dışından temin edilmektedir (SONBUDAK,1997,86).

2.4.2. Silahlı Kuvvetlere Ait Kuruluşlar:

Kara kuvvetleri 5 ana tamir fabrikası, 1 elektro-optik sistemler bakım merkezi, 1 ordu donatım ana deposu ile mühimmat deposu vb. depolar ve birliklere sahiptir. Tüm bunlara Kara kuvvetleri lojistik komutanlığı ilgilenmektedir. Deniz kuvvetlerinin en önemli iki tesisi Gölcük ve Taşkızak tersaneleridir. Gölcük'te savaş gemisi, denizaltı, sivil ticaret gemisi yapılmaktadır. Taşkızak tersanesinde ise sahil güvenlik, hücum bot, avcı bot, tank ve çıkarma gemisi vb. Hava Kuvvetleri lojistik komutanlığı tarafında yürütülmektedir. I. Hava ikmal bakım merkezi Eskişehir'de ve II. Hava ikmal merkezide Kayseri'de uçaklar için gerekli bakım, onarım, yedek parça üretim yapılmaktadır. I. HİBM, TAI ile birlikte çalışarak F-16,

F-4 ve F-5 çalışmalarında yer almaktadır. II. HİBM de C-160, C-47,CN-235 ve T-41 uçakların onarım işlemleri yapılmaktadır (SONER,1997,85).

2.5.3. TSKGV Bağlı Kuruluşlar:

İlk zamanlarında kara, deniz ve hava kuvvetlerini güçlendirme vakfı olarak kurulmuşlardır. Türkiye vatandaşlarının vereceği bağışlarla bir fon oluşturma amacıyla kurulmuştur. Bu maddi kaynağı savunma sanayinin geliştirilmesinde ve güçlenmesinde kullanmak ve böylece dış bağımlılığı en aza indirmek amacındadır. 1995 yılının sonuna kadar bugünkü değerle 4 trilyon tahsis edilerek Türk silahlı kuvvetlerinin çeşitli gereksinimleri karşılanmıştır. Vakıf ayrıca 17 ana kuruluş ile 42 adet kuruluşun ortağı veya hissedarıdır (TSKGV tanıtım katalogu).

Bunlardan ASELSAN, 1975 yılında savunma sanayi alanında ülkemizi dışa bağımlılıktan kurtarmak amacıyla kurulmuş bir anonim şirkettir. Sermayesi 220 milyar TL. olup, sermaye payının %85.8'i TSKGV' ye aittir. %12.3'a halka arz edilmiştir. ASELSAN kuruluşundan itibaren hızla büyüyen bir şirket olmuştur. Yıllık satış tutarı, 1991 de 68,5 milyon \$ ve 1992'de 110,5 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir. İthalatı 1992'de 24,4 milyon \$ ve 1993 yılı içinde 32,8 milyon \$ planlanmıştır (SONER,1997,90).

Askeri ve sivil alanlardaki sistemlerin tasarımı, geliştirilmesi ve üretimi konusundaki en büyük sanayi gücünü oluşturmaktadır. Yıllık satış tutarı içinde A+G faaliyetlerine, satış tutarının %8,4'luk bir kısmını ayırmaktadır. Elektronik harp cihazları alanında kendi öz tasarımını ve üretimini yapan ilk 10 ülke arasındadır.

- Frekans atlamalı kriptolu VHF/FM telsiz sistemleri alanında kendi 6z tasarımını ve üretimini yapabilen ilk 4 ülke arasındadır.

- Kestirme cihazları alanında ilk 4 ülke arasındadır.

- GSM Cep telefonu alanında ilk 7-8 ülke arasındadır.

- TASMUS Taktik Haberleşme sistemimizi de aynı teknolojiyi kullanmayı düşünen Avrupa ülkelerinden önce geliştirip hizmete vermeyi planlamıştır. (SONER,1997,91)

HAVELSAN, öncelikle Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullandığı elektronik sistem ve cihazların depo seviyesi bakım ve onarım hizmetlerini sağlar. Uçuş simülatörleri bakım, onarım ve işletmesi,

Elektronik harp destek merkezinin işletilmesi,

Elektronik harp test ve eğitim sahası kurulması, işletilmesi,

Altyapı ve çevre sistemlerinin bakım ve onarımı,

Giriş-çıkış güvenlik kontrol sistemleri kurulmasıdır.

HAVELSAN'ın proje aşamasındaki çalışmaları;

F-16 Aviyonik depo seviyesi bakımı projesi,

Otomatik Bilgi Sistemi Master Planı Projesidir (SONER,1997,92).

ASPİLSAN, Güçlendirme Vakfı'nın %95 hisseyle ortak olduğu ASPİLSAN A.Ş., 21 Mayıs 1981 tarihinde kurulmuştur. Mevcut muhtelif haberleşme cihazları için Nikel-KadJnium piller üretmek olan şirket, ürün çeşidini bugün 70'in üzerine çıkarmıştır. ASPİLSAN A.Ş. halen stationer ve traksiyoner tip kurşun/asit aküleri üretimi ile ilgili bir yatırım projesi üzerinde çalışmaktadır (SONER,1997,92).

İşbir Elektrik Sanayi AŞ. Batı teknolojisi ile jeneratör üretmek üzere Balıkesir'de kurulmuştur. Şirket T.0528 NATO üretici kodu ile NATO standartlarında üretim yapmakta olup ayrıca AQAP ve ISO 9000 Kalite Güvence Belgelerine sahiptir. Bugünkü sermayesi 129,6 milyar lira olup, yaklaşık %95 oranındaki bölümü TSKGV'ye aittir (SONER,1997,93).

TUSAŞ, Milli Güvenlik ve sivil ihtiyaçlara yönelik, dış piyasa ile rekabet edebilir bir uçak endüstrisini dış piyasa ile rekabet edilebilir bir seviyeye getirmiştir. Türkiye’de savaş uçağı ortak yapım projesini gerçekleştirmek amacıyla, ABD Hükümetini temsil eden General Dynamics firması ile Türk Hükümetini temsilen TUSAŞ arasında ortaklık anlaşması 1984 yılında imzalanmıştır. Ve uçak üretimi için 5 Mayıs 1994 tarihinde yabancı sermayeli TUSAŞ Havacılık ve Uzay Sanayii A.Ş (TAI) ve motor üretimi için, 25 Ocak 1985 tarihinde TUSAŞ Motor Sanayii A.Ş. (TEI) ' yi kurarak, havacılık ürünlerinin üretim kabiliyetini ülkemize kazandıran kuruluştur. Geleceğin büyük uçağı (FLA) programında Avrupa'nın önde gelen sekiz havacılık kuruluşunun oluşturmuş olduğu konsorsiyumda Türk endüstrisini temsil etmekte ve helikopter imalat ve bakım konularında da proje çalışmalarını sürdürmektedir (SONER,1997,94).

NETAŞ, PTT ve Northern Telecom Limited(Kanada) firması ortaklığıyla kurulmuştur. . Netas, yabancı ortağı Northern Telecom'a yılda ortalama 11 milyon ABD doları tutarında yazılım ihraç etmektedir. Şirket her yıl satışlarının %6-9'unu araştırma ve geliştirme çalışmalarına ayırmaktadır (SONER,1997,95).

ROKETSAN, özel sektörün ve kamu sektörünün ulusal amaçlarla bir araya geldiği, güncel teknoloji ile oluşturulmuş ürün tasarım ve üretim yeteneklerine sahip bir konsorsiyum(şirketler birliği) yapısındadır. ROKETSAN'ın ilk programı, Avrupa stinger Üretim Programında sevk sisteminin üretim sorumluluğudur (SONER,1997,95).

TEI, TUSAŞ Motor Sanayi A.Ş.(TEI) Türk Ortaklar ve General Elektrik-ABD arasında, 1985 yılında ortaklık anlaşmasıyla kurulmuş bir anonim şirkettir. TEI'nin Türk ortakları; Türk Uçak Sanayi A.Ş., TSKGV ve Türk Hava Kurumudur. TEI, bugün basta F-16 savaşan şahin ve F-4 fantom savaş uçakları olmak üzere, muhtelif savaş uçakları, gaz türbinleri ve yolcu uçakları motorları için yüksek alışımlı talaşlı imalat ve fabrikasyon motor aksesuarı üreten, dünya çapında bir üretici olarak kabul edilmiştir (SONER, 1997, 88-99).

2.5.4. Özel Kuruluşlar:

Bu kuruluşlar Savunma Sanayicileri Derneği, 1990 yılının başında Türk Savunma Sanayisini geliştirmek ve yönlendirmek amacıyla kurulmuştur. Üye firmaların uluslararası pazarlarda yer alabilmeleri için gerekli etkili yolların artırılması ve uluslararası projelere katılmalarını sağlamakta SASAD'ın görevleri arasındadır. Türk Savunma Sanayinin geliştirilmesi için firmaların tek bir temsilci ile ortak sorunlarına çözüm aramaları onları daha etkili bir konuma getirecektir. Savunma Sanayicileri Derneği üyesi firmalar ve uğraş alanları aşağıdaki listede verilmiştir.(SASAD tanıtım katalogu, 1993)

2.6. Türk Savunma Sanayi Pazarı:

Türkiye'nin 6,2 milyar dolar tutarındaki savunma harcamalarına, jandarma ve sahil güvenlik komutanlığının harcamaları da eklendiğinde toplam olarak 9 milyar dolar'a ve Gayri Safi Milli Gelire oranı ise bu rakamın %3,5'e çıktığını görmekteyiz. Bu oran, NATO'daki ülkelerdeki Yunanistan'dan sonra en yüksek oran olarak görülmektedir. Dikkat edecek olursak durumun hiç de öyle olmadığını tespit etmek mümkündür. Kişi başına düşen savunma harcamaları bazında Türkiye'yi NATO ülkeleri ile karşılaştıracak olursak 19 ülke içerisinde sadece Polonya'nın harcama miktarı Türkiye'ninkinden düşüktür (SAVTEK,2004,104).

1990 sonrası dönemde uluslararası ilişkiler alanındaki yumuşama neticesi küresel alanda savunma harcamalarında ciddi bir indirime gidememiş, tersine azalan askeri dış yardımların da etkisiyle savunma harcamalarını arttırma mecburiyetinde kalmıştır. Türkiye ile Letonya da dâhil olmak üzere Baltık ülkeleri arasında bugüne kadar gerçekleştirilen herhangi bir savunma Sanayi işbirliği faaliyeti bulunmamakta dersek bu yanıltıcı olmaz. Letonya ile Türkiye arasında karşılıklı olarak gerçekleştirilen üst düzey ziyaretler sonrasında iki ülke arasında çerçeve antlaşması 19 Şubat 1997'de Ankara'da, Savunma Sanayi İşbirliği Antlaşması ise 2000'de Riga'da imzalanmış, Savunma Sanayi faaliyetleri bu şekildeki bir statüye kavuşturulmuştur (SAVTEK,2004,105).

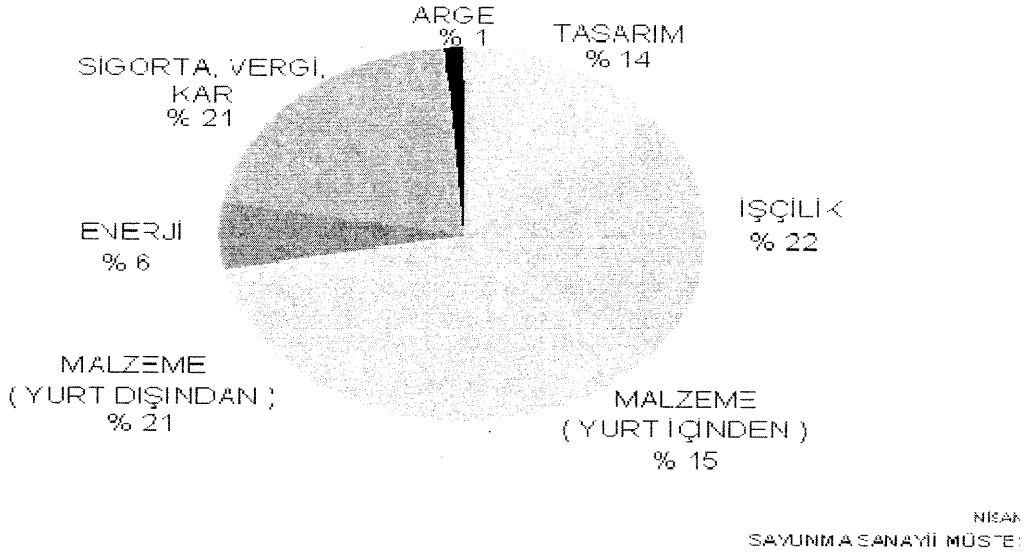
2.6.1. Türk Savunma Sanayi:

Savunma sanayimizin ayrıntılarına geçmeden önce savunma ile sanayi arasındaki ilişkiyi, diğer bir deyimle savunma sanayisini tanımlamak gerekir. Sanayi, maddenin bilinçli bir şekilde bir üst forma geçirilmesi sürecidir. Savunma sanayisi de sanayinin savunma amaçlı kurgulanmış şeklidir. Örneğin bir pil bir silah sisteminde kullanılacaksa bu pilin üretimi savunma sanayisi sayılabilir. Dolayısıyla sanayi olmadan savunma sanayisi olmayacağı, sanayi ile savunma sanayisinin ayrılamayacağı gözardı edilmemelidir. Hatta böyle bir ayrımın yarar ve gerekliliği bile tartışılabilir.

Türkiye'nin GSMH' sinin yaklaşık 200 milyar dolar olduğu ve bunun da büyük bir kısmının yurt içinden karşılandığı bilinmektedir. Yurt dışı gelirlerimiz sanayi dış satımından %12 ve turizm gelirlerinden de %18 olmak üzere GSMH'nin %30'unu meydana getirmektedir. Yıllık sanayi cirosu 44 milyar dolar, bunun 1/10'u mertebesindeki kısmı olan yaklaşık 4 milyar dolar da kısmen veya tamamen savunma ağırlıklı faaliyetlerin yıllık cirosudur (ERCAN,2002).

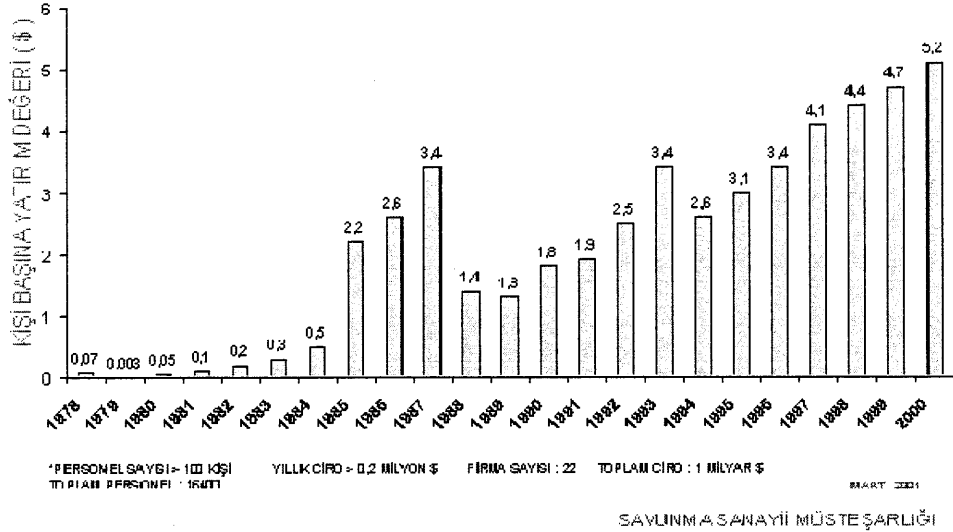
Türkiye'de sanayinin aslında sağlıklı bir yapıya sahip olduğu, hemen her konuda birçok girişimlerin olduğu, savunma sanayimizin de kendi çapında ve şartların elverdiği ölçüde gelişmiş olduğu söylenebilir. Az ya da çok Savunma Sanayine yönelik olarak da üretim yapan şirketlerimizin yıllık cirosunun yaklaşık yarısı yurt içine, bunun 1/4'ü Türk Silahlı Kuvvetlerine, yaklaşık 1/5'i de ihracata yöneliktir. Yaklaşık 4 milyar dolar yıllık cirosu olan bu sanayi kesiminin içerisinde ¼'ü çekirdek savunma sanayisi olarak görülebilir. Toplam personel 25 bin civarında, yıllık cirosu yaklaşık 1 milyar dolardır. Türk savunma sanayisinde üretime katkı oranları Şekil 4'te verilmektedir. Görüldüğü gibi Ar-Ge'ye ayrılan pay çok zayıf kalmaktadır. Ancak bu durum sadece Türkiye'nin değil, Hindistan ve Çin dışındaki tüm fakir ülkelerin genel manzarasıdır. Bunun sebebi de Ar-Ge'nin çok pahalı bir uğraş olmasıdır. Ancak yakınmak yerine, eldeki imkânlarla olabildiğince Ar-Ge yapabilmek yönünde gayret gösterilmesi de gerekmektedir (www.ssm.gov.tr adresinden 22.eylül.2006 tarihinde indirilmiştir).

Grafik 2: Türk Savunma Sanayisinin Üretime Katkı Oranları

Kaynak: www.ssm.gov.tr adresinde 22 Eylül 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Türkiye’de Savunma Sanayisi alanındaki yatırımlara bakıldığında, 1980’lerden bu yana gittikçe bir gelişim görülecektir. Kıbrıs ve Güneydoğu Anadolu olayları ister istemez Türk savunma sanayisinin gelişimine ivme kazandırmıştır. Türkiye’de son yıllarda savunma alandaki yatırımların yıllık tutarı 300 milyon dolar ve fert başına düşen yatırım da 5 dolar düzeyine erişmiştir. Bugüne kadar gerçekleştirilen toplam 3 milyar dolar mertebesindeki yatırımın yıllara göre dağılımı Şekil 5’te verilmektedir (ERCAN,2002).

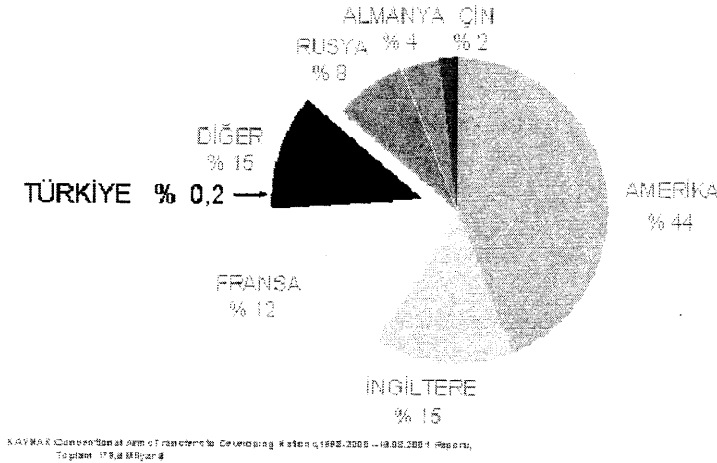
Grafik 3: Kişi Başı Yatırım Değeri

Kaynak: www.ssm.gov.tr adresinde 22 Eylül 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Türkiye genelinde %1 olan Ar-Ge, bazı savunma alanlarında %20'lere kadar çıkmıştır. Yatırımların ne yönde ve ne miktarda devam etmesi kararı önemli bir karardır. Türkiye'nin önemli sorunlarından biri yatırımlar ama bu yatırım eksikliği veya yeni yatırımlar yapılmayışı değil, yapılmış yatırımların verimli kullanılamamasıdır. Genel ortalamada verimlilik ve üretkenlik katsayımız %40'ı aşmamaktadır. İnsan kaynaklarımızın etkin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır (ERCAN,2002).

Uluslararası savunma pazarında ABD, İngiltere ve Fransa'nın yıllardan beri bu pazarı ellerinde tuttukları gözlenmektedir. Rusya, Almanya, Çin ve İsrail de sayılırsa savunma pazarının %85-90'nın bu 7 ülke arasında paylaşıldığı söylenebilir. Geriye kalan %10-15'lik dilim Türkiye'nin de aralarına bulunduğu 40 ülke arasında bölüşülmektedir. Dünya savunma pazarı giderek küçülmekte olup, 40 milyar dolara kadar inmiştir (www.ssm.gov.tr adresinden 22.eylül.2006 tarihinde indirilmiştir).

Soğuk savaş döneminin hemen ertesinde bu rakamın 60–80 milyar dolar mertebesinde olduğu düşünülürse, yarı yarıya bir azalma olduğu görülecektir; diğer taraftan dünya toplam savunma giderleri de yükselmektedir. Tüm ülkelerin savunma giderleri toplamının 800 milyar doların üzerinde olduğu dikkate alınır, buradan her ülkenin savunma sistemlerinin üretiminde gittikçe artan oranda ulusal savunma sanayilerini geliştirme yolunda oldukları sonucuna varılabilir. Diğer bir ifade ile dünya ortalamasında ülkeler, savunma giderlerinin ortalama %5'ini yurt dışından alınan sistemler için harcıyorlar denebilir. Bu rakam bizde %10 civarındadır. Yani olabildiğince yerli katkı, olabildiğince yerli sanayi hedefleri son 15–20 yıldan beri sadece bizim söyleye geldiğimiz bir model değil, tüm dünyanın uyguladığı bir yaklaşımdır. Pazara hâkim 6 ülkenin tümünün nükleer teknolojiye de sahip oluşları ayrıca dikkat çekicidir (www.ssm.gov.tr adresinden 22.eylül.2006 tarihinde indirilmiştir).

Grafik 4: Ülkelere Göre Dünya Pazar Dilimleri

SAYUNMASANAYII MÜS

Kaynak: www.ssm.gov.tr adresinde 22 Eylül 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

2.6.2. Küreselleşmenin Yarattığı Sorunlar:

ABD’de Irak’a savaş kararı alınmadan önce, Başkan Bush, 2003 yılı savunma harcamalarının 46 milyar dolar artacağını söylemişken savaşla birlikte bu harcamalar ek olarak 20–30 milyar dolar daha ekleneceği hesaplanmaktadır. Öyle görünmektedir ki ABD’nin Irak’a karşı savaş hazırlıklarının arkasında silahlanma ve savaş yoluyla krizden çıkma niyeti bulunmaktadır. Türkiye’nin küreselleşmenin getirdiği ekonomik sorunları ABD gibi aşamayacağı aşikârdır. Tabii ki sorunları da farklıdır. Sorunları inceleyecek olursak; Türkiye’nin ekonomik sorunları AR-GE ve teknolojik kapasite artırımına engeldir. Ayrıca beyin göçü ile de elindeki kalifiye personeli kaybetmektedir ([www. ato.org.tr/dergi/savas_saglik.html](http://www.atto.org.tr/dergi/savas_saglik.html), 12 Eylül 2006).

Dışardan transfer edebilme yeteneği, getirilen teknolojilerin uygulanabilme yeteneği, yüksek maliyet ve dış borca neden olmaktadır. Bu durum yeterli altyapı hizmeti ve teknik olarak ekonominin yeterli ölçekte üretim yapmasına engel teşkil eder. Ancak gelişmiş ülkeler

bazı kritik teknolojileri ya hiç vermemekte ya da çok yüksek fiyat istemektedirler. Bu nedenle, teknolojilerin çeşitli şekillerde ülkeye transfer edilebilmeleri, diğer gelişmekte olan ülkeler gibi, Türkiye'nin de dış ödeme imkânlarına bağlıdır. Diğer taraftan, transfer edilen teknolojilerin ülke çapında yaygınlaştırılarak, ülke içinde yeni teknolojilerin üretilmesinde bir basamak oluşturabilmesi, ülke içi iletişim imkânlarına ve yeterli kurumsal düzenlemelere bağlıdır. Ancak Türkiye'de, diğer ülkelerdeki gibi teknolojilerin yaygınlaştırılmasını hızlandıracak yeterli kurumsal düzenlemeler henüz mevcut değildir (DPT raporu,1993,23–29).

Türkiye' de, Savunma Sanayinin yüksek maliyetli üretim yapmasına neden olan bazı etkenler bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ilgili sanayi kollarının bulunmaması ve sanayiler arası bağların tam olarak kurulamamasıdır. Özellikle girdi-cıktı ilişkilerinin optimum düzeye ulaşamaması, geniş ölçekli üretimin oluşturacağı kazançlardan yararlanma imkanlarını azaltmaktadır. Maliyetleri yükseltecek diğer üçüncü faktör ise, yeni kurulacak olan bazı sanayi kolları (özellikle uçak sanayi) için gerekli yetişmiş işgücünün olmaması nedeniyle, yabancı uzmanların çok yüksek fiyatlarla istihdam edilme zorunluluğudur. Yüksek maliyetli üretime yol açacak besinci faktör, az bulunan stratejik hammadde fiyatlarının giderek yükselmesidir (ÇINAR, 2002,50–51).

Dışa bağımlılık sorunu da küreselleşme ile artan bir sorun olmuştur. Çünkü silah üreten ülkelerin tamamı çeşitli şekillerde ve düzeylerde dışa bağımlıdır. Ancak bu bağımlılık, gelişmiş ülkelerde daha çok ülke içinde bulunmayan hammaddelere bağımlılık şeklinde olurken, gelişmekte olan ülkelerde ise ileri teknolojilere bağımlılık şeklinde görülmektedir (ŞİMŞEK, 1996,185).

2.5.3. Türkiye Savunma Sanayisinin Geleceği:

Güvenlik süreklilik arz eden bir mekanizmadır. Dolayısıyla, savunma gerektiğinde kullanılmak üzere daima hazır olma prensibine dayanmalıdır. Daima hazır ve güçlü olma caydırıcılığın bir numaralı şartıdır. Türk Silâhlı Kuvvetlerinin her türlü tehdide karşı daima

hazır olması, güçlü bir yapıya ve modern bir donanım gereksinim göstermektedir. Bu bağlamda, Türk Savunma Sanayinin, Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin küçük ancak hızlı hareket edebilen, ateş gücü yüksek, modern silâh ve teçhizat ile donatılmış etkin bir yapıya kavuşturulmasında önde gelen bir rol alacak şekilde geliştirilmesi hedeflenmelidir (Savunma Havacılık ve Uzay Sanayi Paneli Ön Raporu / Ek-4.1.7).

Türkiye'nin maruz kaldığı tehditler, yüksek teknolojiyi gerektiren silâh ve savunma sistemlerine sahip olmayı gerektirmektedir. TSK'nin ana sistem bazındaki ihtiyacının yaklaşık % 80'i yurt dışından temin eden Türkiye, bu bağımlılığını mutlaka azaltmak zorundadır. Gelişmiş ülkelerde, savunma sanayinin askeri açıdan sağladığı üstünlüğün yanı sıra, hem genel ekonomiye katkı sağlamada hem de politik etkinlik oluşturulmasında önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir.

2.6.3.1. Gerçekleşen veya Gerçekleştirilmesi Hedeflenen Projeler:

Zırhlı Muharebe Aracı Projesi, F-16 Elektronik Harp Sistemi Projesi, HF/SSB Telsiz Projesi, Başlangıç Eğitim Uçağı Projesi, Mobil Radar Kompleksi Projesi, Hafif Nakliye Uçağı Projesi, Genel Maksatlı Helikopter Projesi, Denizde İkmal ve Muharebe Destek Gemisi Projesi, İnsansız Hava Aracı Projesi, Silahlı Helikopter Tedariki, Araştırma Geliştirme Projeleridir. Çok Namlulu Roket Sistemi Projesi, Alçak İrtifa Hava Savunma Sistemi Projesi , 35 mm Uçaksavar Topu Atış Kontrol Sistemi , Mayın Avlama Gemisi , Sahil Güvenlik Botu P., Nakliye Helikopteri Projesi, Silahlı Helikopter Tedariki, İleri Teknoloji Endüstri Parkı - Uluslararası Hava alanı P., F-4 ve F-5 Modernizasyon Projesi, Tanker Uçağı Tedariki, Deniz Helikopteri Tedariki, Rapcon projesi, Geleceğin Büyük Uçağı, ve son olarak 2007 yılının ilk aylarında onaylanan Yerli Helikopter Üretim Projesidir (SONER,1997,83-84).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİNİN KÜRESEL SÜREÇTE TÜRK EKONOMİSİNE ETKİLERİ:

3.1. Savunma Sanayinin Türkiye Ekonomisine Etkileri:

Ülkelerin savunma sanayi oluşturmaları bir zorunluluktur. Çünkü sağlıklı bir ekonomiyi ancak güvenliğin tam ve milli kaynaklarla karşılanmış olması ile sağlayabilirsiniz. Kısaca savunma sanayi, yerli sivil sanayilerin beslenmesi içinde önemli bir sanayi dalıdır. İktisat biliminde tüketim harcamaları kullanılabilir gelirin bir fonksiyonu iken, savunma harcamaları mevcut teknolojinin ve potansiyel düşmanın varlığına bağımlı olmaktadır. Savunma harcamaları özellikle ekonomik değişkenler olan eğitim, konut, sağlık, para arzı, GSMH ve fiyatlardan etkilenirken, özel tüketim, sivil yatırım ve kamu harcamalarını da etkilemektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ve coğrafi konum olarak kritik bölgede bulunan ülkemizde savunma harcamaları ile diğer harcama kalemleri arasındaki dengenin sağlanması büyük önem taşımaktadır (ZEKEY, 2000, 113).

Savunma sanayini ekonomik etkilerini alt başlıklar içinde ayrıntılı olarak inceleyelim. Ayrıca Türkiye ekonomisine etkilerini iktisadi bir bakış çerçevesinde değerlendirerek küreselleşmenin etkilerini de daha yakından görebiliriz.

3.1.1. Kaynak Dağılımı ve Üretime Etkileri:

Savunma ülkelerin en önemli harcama kalemidir. Artan küresel sorunlar ve geleceğe güvenli bakabilmek için hiçbir şekilde savunma harcamalarından kaçınılmaz. Ancak bu harcamaların yerli piyasada kalması önemli bir ekonomik etkiye sahiptir (ÖZTÜRK,1991,124).

Tablo 9: Sektörlere Göre Kapasite Kullanım Oranları

SEKTÖR	1997	1998	1999	2000	2001
Ana Metal Sanayi	83,1	79,4	76,7	78,9	73,6
Makine ve Teçhizat Sanayi	84,1	76,9	65,4	68,7	63,5
Taşıt Araçları ve Kroser İmalatı	65,8	63,7	54,7	72,4	62,5
İmalat Sanayi	79,4	76,5	72,4	74,4	70,6

(1997-2001)

Kaynak: BARAN, 2004,56

Tablo 10: Tam Kapasite ile Çalışmama Nedenleri

TAM KAPASİTE İLE ÇALIŞAMAMA NEDENLERİ	2003	2004
İç pazarda talep yetersizliği	65,6	56,6
Dış pazarda talep yetersizliği	13,7	23
Mali imkânsızlıklar	2	3,3
Yerli mallarda hammadde yetersizliği	3,1	3,6
İşçilerle ilgili meseleler	2,4	2,6
İthal hammadde yetersizliği	1,3	1,4

Kaynak: BARAN, 2004, 56

Yukarıdaki Tablo-10 incelendiğinde ülkemizdeki 1997-2001 yılları arasındaki belli sektörlerdeki kapasite kullanım oranlarını görmekteyiz. Genelde %80'lik kapasite kullanım oranının olumlu kabul edildiği göz önüne alınırsa 2001 yılında ülkemizde kapasite kullanım oranının ülkedeki ekonomik krizin de etkisi ile bunun çok altında olduğunu söyleyebiliriz (BARAN,2004,56).

Tablo-10'da görüldüğü gibi, tam kapasite ile çalışılmamasının en önemli nedeni, olarak yerli ve yabancı talep eksikliğini söylemek mümkündür. Daha sonra ise, yerli

hammadde eksikliği, mali sorunlar, yabancı hammadde eksikliği gibi sorunlar sıralanabilir. Savunma alanında yapılacak yatırımlar bu talep eksikliğini kısmen de olsa giderici etki yapacak ve kapasite kullanım oranını arttırıcı rol oynayacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ulusal savunma sanayinin kurulması veya savunma sanayine yatırım yapılması, savunma sanayi ile yakından ilişkili imalat sanayinin ve alt sektörlerindeki atıl kapasiteyi harekete geçirecek, dolayısıyla ulusal sanayiye olumlu katkı sağlayacaktır (BARAN,2004,57).

Gelişmekte olan ülkelerde savunma sanayinin en önemli etkisi yeni yatırımların uyarılması ve dolayısıyla atıl kapasitenin harekete geçirilmesidir. Yatırımların uyarılması, atıl kapasitenin harekete geçirilmesi yeterli değildir. Bununla birlikte, ekonominin harekete geçen atıl kaynaklardan ne ölçüde yararlanabileceği önemlidir.

Savunma sanayinin ekonomi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri birlikte görülür. Savunma sanayinin gelişmekte olan ülkelerdeki en önemli olumlu etkisi yeni yatırımların uyarılması ve atıl kaynakların harekete geçirilmesidir. Ancak, ekonominin harekete geçen atıl kaynaklardan ne ölçüde yararlanabileceği önemlidir. Savunma sanayinin yenilik bulucu özelliğinden yararlanma yönüyle, daha çok gelişmiş ekonomilerde görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, savaş gücünü artırıcı, akilci bir planlama ile gerçekleştirilen askeri amaçlı yatırımlar, kaynakların optimale yakın kullanımına hizmet edebileceği gibi, yeni teknolojileri ekonomiye kazandırarak da, ekonomik gelişmeye katkıda bulunabilecektir (ÖZTÜRK,1991,125).

Ancak bu olumlu sonucun elde edilebilmesi, söz konusu yatırımların ekonominin alternatif yatırım alanları arasındaki öncelik sırasına uygunluğu ölçüsünde olacaktır. Aksi takdirde, bir taraftan kaynakların ekonomik hedeflere uygun olarak optimum kullanımı gerçekleştirilememiş, diğer taraftan da söz konusu yatırımların diğer sanayi kolları ile bütünleşme imkanları azaltılmış olacaktır. Ayrıca kaynak kullanımında, öncelik sırasının göz önünde bulundurulmaması ve optimumdan uzaklaşılması, bir taraftan kaynak israfına neden olarak ekonomik kalkınmayı yavaşlatırken, diğer taraftan savunma sanayinin gelişimi de engellenmiş olacaktır (ÖZTÜRK, 1991,125).

Üretim açısından değerlendirirsek savunma sanayi ürünlerinin tamamına yakını know-how olarak ve yüksek kalite standartlarında ileri teknolojiye ihtiyaç duyan ürünlerdir. Üretimin çoğunluğu MSB ve SSM tarafından belirtilen taleplere göre iç piyasaya yapılır. Kullanılan teknoloji günün gereksinimlerin gerisinde olduğundan ve NATO üretim standartlarının altında kalan firma sayısının çokluğu, sermaye ve kapasite yetersizliği, hammadde teminindeki sorunlar, istihdamın maliyet artırıcı etkileri dış Pazar rekabetini Türkiye açısından zorlaştırmaktadır. Ayrıca yüksek maliyetinin sebeplerinden biri de sanayiler arası bağın oluşturulamamasıdır. Yüksek maliyetli üretimin bir diğeri ise, başlangıçta ithal ikamesine dayalı olarak yapılan üretimlerin yapısıyla ilgilidir. İçe dönük üretim, talebe bağlı olarak optimum ölçeğin altında kalacaktır. Böylece optimum ölçekli üretimin maliyetleri düşürme hedefi ortadan kalkacaktır (HİMA,1997,46).

Diğer birkaç nedenin arasına dışarıdan gelecek uzmanların maliyeti, AR-GE çalışmalarının yüksek maliyeti, kısıtlı hammaddelerin fiyatlarındaki ani artışlar eklenebilir. Kalite kontrol ve teminat konularındaki sınırlamalarda söyleyebiliriz.

3.1.2. İstihdama Etkileri:

Bugün Türkiye'de savunma sanayinde doğrudan 6.000 kişi ve dolaylı olarak da 20.000 kişiye iş olanağı sağlanmaktadır. Kaideye Monteli Stinder çalışması ulusal mühendislik ve işgücü açısından oldukça önemlidir. Çünkü sistem mühendisliği açısından Türkiye'nin en önemli sitem entegrasyonu çalışmasıdır. KK. Lojistik ve Deniz Kuvvetleri Askeri Fabrikalarında sivil sektörün istihdamı büyük oranda fazladır ayrıca öğrenci ve mühendislerin staj yapma olanakları mevcuttur bu da sivil istihdamı yetişmesinde önemlidir. Yine Otokar'da 170 civarında memur ve mühendis vardır, 350 civarında da işçi çalıştırılmaktadır. Atıl Potansiyelin değerlendirilmesi olarak da FNSS bugün %100 yerli kapasite kullanımı ile büyük bir orana çıkmıştır ki gerçek hedefte buydu. Türkiye'de savunma sanayinin gelişmesi nitelikli işgücü sayısını da arttıracaktır. Bugün TAI ve TEI'de modern teknoloji ile çalışılmaktadır ve burada edinilen bilgi ve yetiştirilen elemanlar mutlaka Türkiye'nin gelişmesine nitelikli istihdam yönüyle katkıda bulunacaktır (SONER, 1997, 142-143).

3.1.3. Sanayileşmeye Etkileri:

Türkiye, kalkınmasını sanayileşmeye bağlamış ve 2000' li yıllarda sanayileşmiş bir ülke olmayı hedef almıştır. Bu bakımdan savunma sanayinin, gelişimine paralel olarak Türkiye'nin genel sanayileşmesi üzerinde meydana getireceği etkiler önem taşımaktadır (SONER,1997,137).

Savunma sanayinin geliştirilmesinin başlıca amacını, askeri ve politik hedefler oluşturmakla birlikte, aynı zamanda Türkiye'nin sanayileşme sürecinde yapacağı katkılara da önem verilmektedir. Savunma Sanayinin, Türkiye'nin sanayileşmesi üzerinde hem olumlu ve hem de olumsuz etkileri olacaktır. Olumlu etkilerin önemlilerini şöyle sıralayabiliriz. Savunma sanayinde gelişime ara ve yatırım malları sanayilerinin gelişmesine bağlı olduğundan dolayı, bu karmaşık ve ileri teknolojiye sanayi kollarının gelişmesine neden olacaktır (APLAN,1998,10).

Savunma sanayi yeni sanayi dallarına ihtiyaç duyacağından bu hâlihazırda mevcut olmayan sanayi kollarının kurulmasına neden olacaktır. Savunma sanayicinin çok çeşitli dallarda faaliyet gözetilmesi bazı sanayi dallarında görülen finansman güçlükleri ve atıl kapasitenin giderilmesini sağlayacaktır. Savunma sanayinde kalite ve standardizasyonun çok önemli olması ve yan sanayine yeni teknolojileri aktarması, diğer sanayi ürünlerinde de kalitenin artmasına etkisi olacaktır. Savunma sanayi sıkıntısı çekilen teknik uzmanların yetişmesini sağlayacaktır (APLAN,1998,11).

Savunma sanayicinin, Türkiye'nin sanayileşmesi ve sanayi yapısında meydana getireceği bu olumlu etkilere karşılık, bazı olumsuz etkiler de meydana getirecektir. Bu olumsuz etkilerin önemlileri şunlardır:

- Yetersiz pazar imkânlarından dolayı, sivil sanayide kullanım alanı olmayan ürünleri üreten sanayi kollarının gelişmesiyle, kaynak israfı ortaya çıkacaktır.
- Savunma sanayinde çalışan personelin, diğer sanayilerde kullanılma imkânları oldukça sınırlıdır.
- Teknolojik eskimenin hızlı olmasından dolayı, Türkiye sanayileşmiş ülkelerin ürettikleri silah sistemlerine ayak uydurabilmek için daha fazla AR-GE harcaması yapmak zorunda kalacaktır. Bunun sonucunda diğer sanayi kollarına kaynak miktarı sınırlı olacaktır.
- Bazı savunma sanayi dallarının sivil üretime dönüştürülmesi oldukça sınırlı ya da imkânsızdır. Türkiye gibi kalkınmakta olan bir ülkenin bütün imkânlarını en üst düzeyde kullanması oldukça önemlidir (ŞİMŞEK, 1990, 190-191-192).

3.1.4. AR-GE ve Teknolojik İlerlemeye Etkisi:

Gelişmiş ülkelerde Ar-Ge faaliyetlerine GSMH' den ayrılan oranlar ortalama %2-3 civarında iken, Türkiye'de bu oran %0,3-05 seviyesinde olup 7. beş yıllık plan dönemi için hedef %1 olarak belirlenmiştir. Ar-Ge'ye ayrılan kaynakların savunma sanayinde kullanılma oranlarına bakıldığında ise ABD de % 62,5, İngiltere' de % 44, Fransa' da % 40, Almanya' da % 13,5, Japonya' da %5,5 olan oranlarındadır. (DİNÇ,1986,22).

Sanayileşmiş ülkelerdeki hızlı teknolojik gelişmeler, yeni ürünler ya da üretim yöntemlerinin sağladığı maliyet düşüşleri nedeniyle, bu ülkelerin dünya piyasalarındaki gücünü ve ihracat imkânlarını arttırmaktadır. Buna karşılık, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'nin de, ekonomik kalkınma sürecinde yeni atılımlar yapabilmesini engelleyen ve dışa bağımlı hale getiren en önemli faktörlerden birisi de, gelişmiş ülkeler düzeyinde teknoloji üretecek yeterli bir AR - GE kapasitesinin olmaması ve bunun neden olduğu teknolojik açığıdır (ÇINAR,2002,58).

Teknolojik gelişmeyi sağlama bakımından, Türkiye'nin yararlanabileceği başlıca iki kaynak bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, diğer ülkelerin geliştirdiği yeni teknolojilerin elde

edilmesidir. Bu yol, teknoloji transferidir. İkincisi ise, Türkiye'de mevcut olan ilgili kurumların meydana getirdiği AR - GE kapasitesidir. Bu yolda, teknoloji üretimidir (ÇINAR,2002,59).

Bununla birlikte, teknoloji üretecek bir AR - GE kapasitesine sahip olmayan ülkeler, kendilerine verilecek olan know how la yetinmek zorundadırlar. Ayrıca hiçbir ülke, en ileri teknolojilerden oluşan kritik askeri teknolojileri çok özel durumlar dışında diğer ülkelere vermemektedir. Bu nedenle Türkiye, başta savunma teknolojisi olmak üzere, diğer alanları da kapsayan teknolojileri üreten bir AR - GE kapasitesi oluşturmak zorundadır. Savunma sanayisinin geliştirilmesiyle hızlanacak olan AR - GE faaliyetlerinin ekonomiye sağlayacağı başlıca yararlar şunlardır:

Savunma sanayinin kaynaklarının daha etkin kullanımını sağlamak. Beyin göçünün önlenmesi ve araştırmacı insan gücünden yararlanılması. Üretim, kalite ve standardizasyon artışlarının sağlanması. Yeni teknolojilerin ülke çapında yaygınlaştırılmasıyla sadece yeni yatırımların değil, aynı zamanda mevcut kapasitenin de daha etkin kullanılması. Dış piyasalardaki rekabet gücü ve ihracat imkânlarının artması (ÇINAR,2002, 59).

Örneğin TEI'nin ortaya çıkardığı katma değer, TEI- Kullanıcı- Üniversiteler arasında oluşturulan paylaşım ki, bu paylaşım Başbakanlık Bilim Kurulu tarafından Türkiye'nin stratejik hedefleri arasında öncelikli olarak vurgulanan havacılık ve uzay sanayi kabiliyetinin geliştirilmesi kapsamında çok önemli rol oynayacaktır. ASELSAN ve Net AŞ'ın savunma Ar-Ge ayırdıkları payda oldukça önemlidir. ASELSAN'ın Ar-Ge kaynaklı ürün oranı %54'tür ve yıllık cirosunun %8'i Ar-Ge harcamalarına ayrılmaktadır. SSM araştırmalar için üniversitelere destek sağlamaktadır. TAI' deki 19 kişilik yolcu uçağı araştırmaları ve insansız hava aracı araştırmaları sırasındaki Ar-Ge çalışmaları Türkiye açısından oldukça önemlidir. FNSS 1996 yılı için 28 Ar-Ge projesi belirlemiştir ki bu da yaklaşık 3,5 milyon dolar gibi bir rakamın ayrılması demektir ki teknolojiye katkısı oldukça büyüktür. SSM tarafından proje kapsamına alınan teknoloji parkı projesi gerçekleştirilirse her konuda sanayimiz için Ar-Ge merkezi konumuna gelecektir (SONER,1997,144).

Önümüzdeki 25 yılda TSK'nin 150 milyar \$ harcayacağını düşünürsek eğer bu oranın gerçekçi bir yaklaşımla %10'unun yeni geliştirilen ürünler olduğunu varsayarsak, gelecek 25 yılda yalnızca savunma sanayi için gerekli Ar-Ge kaynağı 1.5 Milyar \$ olacaktır. Savunma sanayinin Ar-Ge çalışmalarını artırıcı etkisi ile ülkemizde daha fazla Ar-Ge çalışması yapılabilecek ve sonuçta kaynakların daha etkin kullanımı sağlanacak, Türkiye'den dışarıya beyin göçünün önlenmesi ve araştırmacı insan gücünden faydalanma oranı artacak ve dış piyasalara teknoloji transferi artacaktır (SONER,1997,145).

3.1.5.Ödemeler Dengesine Etkisi:

1980'li yıllardan itibaren de 46 ülke kendi imkânlarıyla silah üretiyor veya üretmeyi planlıyor. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Araştırmanın önceki bölümünde de değinildiği gibi silahlanma alanında gerçekleştirilen baş döndürücü gelişmeler silah serilerinin yenilenme sürelerini kısaltmakta bu da TSK envanterinde bulunan silah sistemlerinin değişimini zorunlu hale getirmektedir. Böylece teknolojik değişimler, ulusal savunmanın ekonomi üzerindeki yükünü artırmaktadır. Ayrıca ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin büyük bölümünün dışarıdan tedarik edilmesi zorunluluğu ödemeler dengesini fazlasıyla etkilemektedir (ÖZTÜRK,1991,131).

Savunma sanayi, ödemeler dengesi üzerinde kısa ve uzun dönemde farklı etkilere sahiptir. Kısa dönemde, özellikle ileri teknoloji gerektiren silah sistemlerini üreten sanayiler, başlangıçta ithal ikamesi niteliğinde olacağından ithal ikamesi sanayinin sakıncalarını taşıyacaktır. Üretim tesisleri ve büyük boyutlara ulaşacak Ar-Ge faaliyetleri önemli kaynak sarfını gerektirmektedir. Ancak silah üretiminde kısa dönemde yerli üretim oranının artışı ve savunma sanayi ürünleri ile bütünleşmesi bu sakıncaları azaltır (ÖZTÜRK,1991,132).

Uzun dönemde savunma sanayinin ödemeler dengesi üzerindeki etkisi ise genellikle olumludur. Bu süre içerisinde savunma sanayi geriye ve ileriye doğru bağlar yeterince kurabilme imkânına kavuşacaktır. Ayrıca savunma sanayinin yeni yatırımları uyarmasıyla, yerli üretim oranı giderek yükselecektir. Bugün ABD, İngiltere, Fransa gibi gelişmiş ülkelerin

yanı sıra; İsrail, Brezilya, gibi gelişmekte olan ülkeler de, savunmanın ekonomi üzerindeki yükünü azaltabilmek için savunma sanayi ürünleri, önemli ihraç kalemleri arasında düşünmeye başlamışlardır (ÖZTÜRK,1991,133).

Ofset kavramı özellikle savunma, havacılık ve yüksek teknoloji alanlarında gerçekleştirilen projelerde, ülkenin ödemeler dengesinde meydana gelen olumsuz gelişmeyi kısmen ya da tamamen telafi etmek amacıyla projeyi gerçekleştiren ülkeden, anlaşma gereğince, proje çerçevesinde yapılan ihracat ve diğer döviz kazandırıcı işlemleri kapsayan bir taahhüt olarak kullanılmaktadır.

Telafi edici işlemler genellikle;

- Mal ve hizmet ihracatı,
- Teknoloji transferi, lisans ve know-how anlaşması,
- Teknik yardım,
- Ar-Ge faaliyetlerinin finansmanı hususlarını kapsamaktadır

(ÖZTÜRK,1991,134).

3.1.6. Enflasyona Etkileri:

Günümüzde; gelişmiş ülkelerin yarattığı denge içinde, üçüncü dünya ülkeleri dengesiz ve güvensiz kalmaktadır. Bunun sonucunda da kaynakları zaten sınırlı olan az gelişmiş ülkeler, savunma harcamalarını artırmakta, yoğun bir şekilde silahlanmaktadırlar. Askeri harcamalarla enflasyon arasındaki ilişki, iktisatçılar arasında yoğun bir tartışmaya sebep olmuştur. Esasen bugün dahi, enflasyonu belirleyen etkenler üzerinde tam bir görüş birliği sağlanamamıştır (SONER,1997, 136).

Gelişmekte olan ülkelerin savunma sanayine yaptıkları yatırımlar ilk başlarda enflasyona neden olabilir. Bu daha çok ülkedeki askeri endüstriyel tesislerin büyüklüğü ile ilgilidir. Savunma sistemlerine olan talep bazı zamanlarda çok hızlı artmaktadır. Özellikle

savaşlar ve krizler döneminde ve günümüzde de ülkeler arası çıkar çatışmalarının kızıştığı durumlarda bu olaylar yaşanmaktadır. Örneğin Körfez savaşı esnasında İsrail'in Irak füzelerini önleyecek bir sisteme acil olarak ihtiyaç duyması veya Körfez Savaşı sonrası en çok silah alımı yapan ülkenin S.Arabistan olması gibi (SONER,1997, 136).

Savunma sistemlerinin fiyatları her yıl yaklaşık %10 civarında artmaktadır. Bu durumda ülke eğer dışarıdan alım yapıyorsa her yıl daha fazla para ödeyecektir. Ülkenin gelirleri yeterli değilse bu durumda hükümetler vergilerini arttıracaklar ve halkın ekonomik zayıflığı artacaktır. Bu da yaşam şartlarını etkileyecek üreticilerin fiyatlarının artmasına sebep olacaktır. Dünyada en çok silah alımı yapan ülke ABD olmasına karşın elde ettiği silahların fiyatları çok ucuz olmaktadır. Bunun nedeni de silahların bu ülkede üretilmesidir (SONER,1997, 137).

Askeri harcamalardaki çok büyük ve ani bir artış, kuşkusuz ekonomide fazla talebe yol açabilir. Özellikle savaş dönemlerinde mal ve emek yetersizliğinin enflasyonist etkileri normal olarak ücret ve fiyat denetimleriyle azaltılır. Buna karşılık, enflasyonun etkileri bu dönemlerde karaborsa fiyat hareketlerinde görülür. Ayrıca, ayrı özellikle silahları ülke dışından normal fiyatlarla elde etme imkânı varken, yerli silah sanayinden tedarik etmeye çalışmak, ülke ekonomisinden daha fazla kaynak ayrılmış olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, ulusal üretimin silah üretim programları nedeniyle durgunlaşma veya azalmasına karşılık para arzı artarsa fiyatlar yükselecektir (SONER,1997, 138).

Yine giderek artan silah sistemlerinin ve silahlanma programlarının maliyetleri, hükümetlerin vergileri artırmalarına yol açmaktadır. Diğer taraftan, bütçe açıklarında da, askeri harcamaların önemli bir payı bulunmaktadır. Bu açıkların açık finansman yoluyla kapatılması ve kaynak bulmak amacıyla artan vergiler, enflasyonist gidişi hızlandıracaktır. Savunma sanayi ihracat yapılabilecek bir kapasiteye eriştiğinde enflasyonist baskı azalacaktır. Aksi takdirde üretim faktörlerinin atıl kalması sonucu enflasyonist gidiş hızlanacaktır (SONER,1997, 138).

1.1.7. Ekonomiyi Canlandırma Etkileri:

Silah üretimi, "spin off olarak adlandırılan ve ekonomide, canlandırıcı, hızlandırıcı ve uyarıcı bazı etkiler meydana getirmektedir. Bu etkiler, ekonomiyi doğrudan ya da dolaylı yollarla bazı yararlar sağlamaktadır. Ekonomiyi doğrudan sağladığı başlıca yararlar, savunma sanayinin ticari piyasaya yönelik olarak ürettiği tam ve yan mamul ürünlerle, savunma ürünleri ihracatının ülkeye kazandırdığı kaynaklardır. Çeşitli patlayıcı maddeler, elektronik aygıtlar(telsizler, trafik kontrol radarları vb. ve benzeri ürünler, ticari piyasada geniş kullanım yerlerine sahiptir ve bu ürünler aksi takdirde dışarıdan satın almak yâ da bunlar için kurulacak olan sanayi kollarında üretilmek zorundadırlar (ŞİMŞEK,1996, 200).

Bugün gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımındaki adaletsizliğin başlıca kaynağı işsizliktir. İşte savunma sanayinin burada da önemli bir rolü olacaktır. 1974 yılında yapılan bir araştırmada 150 milyon liralık bir askeri talebin adam/yıl cinsinden şu istihdamı yaratacağı tespit edilmiştir. Silahlı Kuvvetlerde, 6329 adam/yıl, bürokrat memur, sınıfında 1977 adam/yıl, ulaşım ve mühimmat sektöründe 2467 adam/yıl, sırasıyla elektrikli makinelerde 662 adam/yıl, hizmet ve finansman sektöründe 584 adam/yıl, ticaret sektöründe 322 adam/yıl, işlenmiş metal sanayinde 258 adam/yıl, akaryakıt enerji sektöründe 220 adam/yıl (ÖZTÜRK, 1991, 134).

3.2. Küresel Savunma Sanayinde ABD-Türkiye İlişkileri:

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler soğuk savaş döneminin başlamasıyla başlar. ABD başkanı Truman Sovyetler Birliğinin sıcak deniz politikasını uygulamada olduğuna inandığı için Türkiye ile ABD arasındaki ilişkileri geliştirmek için bir kararname ile kongreden 400 milyon dolar hibe kararı aldırılmış ancak bu rakamın sadece 100 milyon doları hibe olarak verilmiştir. Böylece, ABD'nin artık "izalasyon stratejisi" sona ermiş "küresel strateji" başlatılmıştır. Truman Doktrini doğrultusundaki Marshall Yardım Programı, Avrupa çapında uygulamaya konulmuştur (ÖZTÜRK,1991,108).

Bu dönemde Güney Kore'nin işgali üzerine Türkiye, Kore'ye 5000 kişilik bir kuvvet göndermekte tereddüt etmemiştir. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ve haşhaş ekiminden etkilenen ABD kongresinin Türkiye'ye silah yardımını ve askeri malzeme satışlarını keserek ambargo uygulamalarından sonra Türk Hükümetinin Türkiye'deki ABD üs faaliyetlerini durdurma kararı, Türk-ABD savunma ilişkileri ve işbirliğine yeni mahiyet kazandırmıştır. ABD kongresi, "Malzeme Tedarik Kanunu'nun" Amerikan yapısı silahların bir müttefike karşı kullanılamayacağı hükmünü bahane ederek 5 ŞUBAT 1975'ten itibaren Türkiye'ye sağladığı savunma yardımları desteğini durdurduğunu açıklamıştır (ÖZTÜRK,1997,108).

Kongrenin kararı yalnızca hibe yardımlarının durdurulması şeklinde kalmayıp; her türlü satışın, teknik bilgi akışının da durdurulmasını içermektedir. Karar bu yönü ile "onur kırıcı bir ambargo" niteliğindedir. Diğer taraftan NATO müttefikleri de, ABD'nin bu kararından etkilenerek Türkiye'ye askeri yardım yapmakta çekimser davranmışlardır. Hatta bu ülkeler yalnız silah ambargosu değil; bir anlamda ekonomik ambargo da uygulamışlardır. Böylece TSK'nin, tümüyle ABD'ye dayanan savunma desteği durdurulmuş ve Türkiye bir NATO müttefiki olarak, Varşova Paktı tehdidi önünde yalnız bırakılmış olmaktadır (ALTUN,1998,113).

Ambargonun bilinen olumsuz sonuçları yanı sıra, TSK'nin güçlendirilme ve modernizasyonu çalışmalarında, tek kaynağa bağlı kalmadan çok yönlü dış yardım sağlama ilişkilerine geçilmiş olması ve milli savunma sanayinin canlandırılmasına yol açması gibi olumlu sonuçları da belirtmek mümkündür (ÖZTÜRK,1997,109).

Türkiye, ambargo süresince ABD'den yıllık mahdut tavanlar içinde FMS kredileri alabilmiş ve Almanya'dan her biri 18 aylık dilimler halinde 100'er milyon DM'lik hibe yardımı sağlayabilmiştir. Ambargo sonrası döneme gelince; 26 EYLÜL 1978 tarihinde ikili görüşmeler yoluyla ambargo resmen kaldırılmıştır. Ancak ambargo nedeniyle TSK'nin ihtiyaçları giderek çoğalmıştır. Bu dönemde ABD kongresinde "Yunan lobisi" etkinliğini sürdürmekte ve Türkiye'ye tahsis edilen ABD yardımını yeterli olmaktan uzak kalmıştır. En

azından kongrenin uyguladığı 7/10 oranı nedeniyle yardım hacmine de ambargo konmuş olmaktadır (ÖZTÜRK,1997, 109).

FMS kredileri ise; ambargonun kısmen ve tamamen kaldırılmasından itibaren uygulanan bir yöntem olup; ABD ile savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması çerçevesinde sağlanmaktadır. FMS kredileri başlangıçta 2-3 yılı ödemesiz 8 yıl vadeli ve %8 faizli olarak verilmekte iken, 1982 yılından itibaren hem miktarı artırılmış ve hem de ödeme koşulları 10 yılı ödemesiz 20 yıl vadeli krediler şeklinde verilmeye başlanmıştır. FMS kredilerinin, 1985 ve 1986 yıllarında alınan 595 milyon dolarlık kısmi uygun koşulludur. (%5 faizli, 5 yılı ödemesiz olmak üzere 12 yıl vadeli) Geriye kalan 2,8 milyar dolarlık kısmı 1972-1973'teki 35 milyon dolarlık kısmi hariç, piyasa koşulludur. 1976-1977'de alınan 250 milyon dolar için %15 faiz, 1,5 yılı ödemesiz 10 yıl vade söz konusu iken, 1979-1986 yılları arasında alınan 2,2 milyar dolarlık kısmı için %11,8 faiz ve 1,5-10 yıl ödemesiz dönem, 10-30 yıl vade söz konusudur (ALTUN,1998, 114).

1980 yılında imzalanan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEIA) ise Türkiye-ABD Savunma Sanayi İşbirliği faaliyetlerinin temelini teşkil etmektedir. SEIA savunma sanayi alanında Türkiye'nin mevcut savunma sanayi altyapısının geliştirilmesi amacıyla işbirliği imkânlarını ele almakta, model belirlemekte ve üzerinde mutabakat sağlanan projelerin uygulamaya aktarılmasını içermektedir. Ancak bugüne kadar bu projelerden yalnızca Tank Modernizasyon Projesi uygulamaya aktarılmış olup bu projenin finansman da neticede önemli faiz oranlarıyla geri ödenmekte olan FMS kredilerinden ve Ulusal Kaynaklardan karşılanmıştır. Son 10 yıldır Türkiye'nin Savunma Sanayi Müsteşarlığınca yürütülen ve toplam bedeli 3 milyar dolara ulaşan 12 projesi (toplam projelerin % 75'i) ABD firmalarınca yürütülmektedir (Turgut Şenol,1994,293-296). "

3.3. Küresel Savunma Sanayinde AB-Türkiye İlişkileri:

AB ile ilişkileri 1958 Roma antlaşmasıyla değerlendirmek gerekir. Türkiye topluluğa ortak üyelik başvurusunda bulunmuş, 1963'teki Ankara Anlaşması ile bu süre başlatılmıştır. Söz konusu anlaşmada öngörülen hazırlık dönemi anlaşma ile eş zamanlı bir protokolle başlatılmış; geçiş dönemine ise 1973'te imzalanan katma protokol ile belirlenmiştir (DUYAR,1997,74).

Üçüncü dönemle ilgili olarak ise bilindiği üzere 6 Mart 1995'te imzalanan Ortaklık Konseyi kararı ile temel prensip ve kuralları üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Bu çerçevede Gümrük Birliği, sanayi mallarındaki birlik ticaret ve rekabet politikalarına uyumun belirlenen sürelerde sağlanması prensibi ile geçiş tarihinden itibaren gümrük duvarlarının sıfırlanması, üçüncü ülkelere ise ortak tarife uygulamasına dayalıdır (DUYAR,1997,74).

Savunma Sanayi ile ilgili prensiplerin Roma Antlaşması'nın 223. maddesinde vurgulandığı gözlenmektedir. Bu madde ile Avrupa Birliği ülkeleri savunma sanayi ürünlerinin üretim veya tedarikinde tamamen serbest bırakılmıştır. Pazarın giderek daralması, buna karşın rekabetin sürdürülebilmesinin gerekliliği ve teknolojideki gelişmelerin ürünlere yansıtılması zorunluluğu, firmalar için çeşitli ikilemler oluşturmaktadır. Ancak bu olumsuzlukların aşılmasında ise şirket birleşmeleri gibi çözümler getirilmeye çalışılmakta, önemli bir yer tutan Ar-Ge masraflarına ayrılan kaynakların bu şekilde arttırılabilmesi öngörülmektedir. Bu türdeki örnekler Daimler-Benz Aerospace ve Siemens-Plessey birleşmelerinde görülmektedir (DUYAR,1997,74).

Birliğe üye tüm ülkelerde savunma sanayi alt sektörlerinde aynı konularda faaliyet gösteren firmaların ABD ile rekabette olumsuz bir etken olduğu genel olarak tüm Avrupalı Sanayiciler tarafından ifade edilmektedir. Yani tek zırhlı araç, tek roket, tek havacılık sanayi olması tüm sanayi çevrelerince ifade edilmekte, ancak hükümetlerce sektördeki hükümlerini sürdürülebilmesi ve savunma teknolojilerinin aktarımlarından kaçınmaları

nedenleriyle bu mümkün olmamaktadır. Avrupa Birliği Savunma Sanayinin birleşmesi için üye ülkelerce ortak bir güvenlik politikası saptanması, ortak bir Avrupa Silahlanma Bürosu kurmaları ve Roma Antlaşması'nın 223. maddesini yürürlükten kaldırmaları gerektiği belirtilmekte, ancak 1996 AB Ülkeleri Hükümetler arası Konferansı'nda da (1996 Intergovernmental Conference Of European Union) anlaşma olmayacağı kabul edilmektedir (DUYAR,1997,75).

Avrupa Birliği Savunma Sanayi ile ilgili olarak özetle şirketler için birleşme arayışlarının olduğu, ancak hükümetlerin ulusallık prensibinden vazgeçmediği sürece ABD firmaları ile rekabet edebilecek büyüklükte firmalar olamayacağı söylenebilir. Gümrük Birliği Anlaşması uygulamaya başladığında Türk Savunma Sanayi, Roma Antlaşması 223. maddesine göre kendisini korumalı olan diğer üye ülke savunma sanayileri içerisinde korumasız olarak bulacaktır. Zira bu anlaşmanın 36. maddesi, iç güvenlik birimlerinin belirleyeceği mallara ithal, ihraç, transit kısıtlama veya yasaklamaları getirebilme hakkı tanımakta; diğer yandan 223. madde ile askeri ürünleri her türlü ortak kuralın dışında olmasıdır (DUYAR,1997,75).

Birlik sonrasındaki ortak savunma üretim programlarında Türkiye'nin de yer alması, savunma sanayimiz için son derece önemlidir. Ancak bu türdeki projelerde en fazla iki ülkenin öngörüldüğu, daha fazla sayıdaki ortağın anlaşmaları zorlaştırdığı ve bürokrasiyi arttırdığı belirtilmektedir. Bu durumda ise Türkiye'nin ortak üretim projelerine girme şansının azaldığı tahmin edilebilecektir. Ortak Araştırma ve Geliştirme, Avrupa Topluluğu'nun kuruluşundan bu yana gerçekleştirilmektedir. Maastricht Antlaşması sonrası Ar-Ge, Avrupa Birliği'nin öncelikli politikalarından birisi olmuştur. 1994 yılından itibaren Avrupa'da Ar-Ge'nin Dördüncü Çerçeve Programı uygulamaya geçirilmiştir. Çerçeve Programı, 1994-98 yılları arasında, AB Ar-Ge'nin spesifik amaçlarına göre araştırma alanlarını tanımlayarak, bu süre içerisinde kullanılacak bütçe tutarını belirlemektedir (Toplam 13,1 milyar ECU). (DEMİRCİ,1999,120).

Türkiye ile AB arasında özellikle Ar-Ge alanında önemli projelerde yer alınması şeklinde ilişki mevcuttur. Batı Avrupa Birliğinin Silahlanma Grubu (WEAG)'nin Araştırma ve Teknoloji Paneli (Panel II) dâhilinde yürütülen programlara ülkemiz doğrudan katılmaktadır. WEAG Panel-11 faaliyetlerini EUCLID(European Cooperation for the Long-term In Defence), EUROFINDER ve THALES programları aracılığıyla yürütmektedir. Türkiye EUCLID Programına uzun yıllardan beri katılmaktadır. AB ile savunma alanında ülkemizin halen kullandığı en aktif teknoloji geliştirme programıdır. Ülkemiz bu çerçevede yürütülen projelerden 15'ine dâhil olmuştur. Bu projeler, mikro elektronik, havacılık, kontrol, simülasyon, ultraviyole sensorlar, lazer ve temiz enerji alanlarındadır. Türkiye geliştirmekte olan ülke olması nedeniyle projelere katılımı diğer ülkelerin yarısı kadar miktarda masraflara iştirak etmektedir (DUYAR,1997,76).

EUROFINDER Programı, ilgili sanayi kurum ve kuruluşlarının ülke stratejilerine uygun ortak proje teklifi verebilmelerine imkân sağlamak üzere Avrupa Savunma Sanayi Grubu'nun (EDIG) önerisi üzerine oluşturulan yeni ve farklı bir proje üretim mekanizmasıdır. Programının belirgin farklılığı sanayi kuruluşlarına yönelik olmasıdır. Projeye ülkemizden henüz katılım sağlanmamıştır.

EUROFINDER ile üye ülkelerin savunma sanayinde, firmaların kendi geliştirme stratejilerine uygun proje önerme ve proje ortaklarını seçme serbestliği tanınmaktadır. Önerilecek projelerin onaylanma olasılığını yükseltmek için araştırma konularını ülke savunma Ar-Ge politikaları ile uyumlu olması gerekmektedir. Proje finansmanında, Türkiye payının %50'si MSB tarafından karşılanmaktadır. FLA Projesi (Future Large Aircraft-Geleceğin büyük uçağı) .

Batı Avrupa ülkelerinden 8'inin (Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya, İtalya, Türkiye, Portekiz ve Belçika) katılımıyla 1984 yılında fizibilite çalışması ile başlatılmıştır. Kullanımda olan büyük nakliye uçaklarının, yakın gelecekte ihtiyaca cevap veremeyeceği düşünülerek

FLA projesi uygulamaya konulmuştur. Proje doğrudan TAI ve TUSAS'ın dönüşümlü koordinasyonu ile yürütülmektedir (DUYAR,1997,77).

AB ilerleme programı dâhilinde INCO (Cooperation with Third Countries and International Organisation) programını INDO-DC Bölümü "gelişmekte olan" bir ülke konumundaki Türkiye'ye de açık bulunmaktadır. Türk araştırmacılar programa destek almak için proje önerebilmektedirler. 540 milyon ECU'lük bütçesi olan programın %43'luk miktarı INDO-DC için ayrılmıştır. AB'ce her yıl değişik alanlarda proje önerisi için ilan duyurulmaktadır (ŞAHİN,1977).

3.4. NATO-Türkiye İlişkileri:

NATO'ya üye ülkelerdeki kişi başına savunma harcamaları 1995 yılı itibariyle ABD' de 908 \$, Almanya'da 379 \$, Belçika' da 355 \$, Fransa' da 669\$, Danimarka' da 482 \$, Hollanda' da 416 \$, İngiltere'de 528\$, İspanya'da 206\$, İtalya'da 373\$, Kanada'da 333\$, Lüksemburg' da 278\$, Norveç'te 785\$, Portekiz'de 197\$, Türkiye'de 97\$, Yunanistan'da 382 \$ dır. Kişi başına savunma harcamaları göz önüne alındığında Türkiye 97\$'lık harcama ile NATO ülkeleri arasında son sırada yer almaktadır. Komşumuz Yunanistan ise 382\$'lık bir harcama yapmaktadır. Yine Portekiz ve İspanya'nın kişi başına savunma harcamaları Türkiye'den birkaç kat daha yüksektir. Ancak Türkiye'nin nüfusunun fazlalığı bu sonucun oluşmasında önemli bir etkidir (ÇINAR,2002,41-42).

3.5. Türkiye'nin Küresel Pazarı ve Rekabet Gücü:

Türkiye'de ulusal savunma sanayi oluşturulmak istenmesinin yanı sıra uluslar arası piyasalara ürün ihracı da oldukça önemli bir yere sahiptir bu ürünlerin ihraç aşamasına gelebilmesi için uluslar arası işbirliği önemli bir sorundur küresel Pazar ancak uluslararası işbirliği yapılan ülkeler arasında olabilir çünkü savunma sanayi teknolojileri ülkelerin önceliği kendi güvenliğini oluşturmaktır. Türkiye bu bağlamda küresel ve bölgesel işbirliği içindedir. Bunun sebebi ise üretim fazlalığının döviz olarak ülkeye kazandırmak istenmesi ve sanayi de

ticari canlılığı sürdürülmek istenmesidir. Ayrıca eski teknolojik ürünlerin elden çıkarttırılması amaçlanmaktadır (SONER,1997,129).

Türkiye üyesi olduğu NATO AB ve uluslararası ikili ilişkiler çerçevesinde bir pazara sahiptir. Bu ülkeler; ABD, Pakistan, İtalya, Mısır Belçika, Makedonya, Rusya Federasyonu, Fransa, Romanya, Arnavutluk, Bulgaristan, İsrail, Ürdün, Polonya, Norveç, Kazakistan, Tunus, Macaristan, Azerbaycan'dır. Ayrıca genellikle Avrupa Bağımsız Program Grubu (IEPG) olarak bilinen ve yeni adıyla WEAG, Batı Avrupa Silahlanma Grubu ve WEAG'a sanayiye ilişkin konularda danışmanlık yapan Avrupa Savunma Sanayileri Grubu(EDIG)'e de üyedir (SONER,1997,130).

Türkiye, WEAG programı çerçevesinde yer aldığı ve halen MSB ARGE Dairesi tarafından yönetilmekte olan projeler, 155mra.lik M483 Al ICM Obüs Mermisi İmalı; Geleceğin Kısa ve çok Kısa Menzilli Hava Savunma Sistemi, Mikrodalga İniş Sistemleri, Mikro elektronik, Mikro Dalga ve Milimetrik Dalga Entegre Devrelerinin Birbirine Bağlanması ve Paketlenmesi, ileri Malzemeler ve Yapılar, Havacılık Uygulamaları Teknolojisi, Kısa Menzilli Yüksek Mach Sayılı Roketler için Polimer Matrisli Kompozit Geliştirilmesi. Tanımlama Sistemi, Pilota Yardımcı Elektronik Sistemler, Komuta Kontrol Referans Modeli, Mürettebat Yardımcısı Konsept Demonstratoru, Optoelektronik Cihazlar, Ultraviyole Sensorlar, Eğitim Maksatları için Simülasyon, Görev veya Muharebe Simülasyonu Gerçek ve Simule Sistemleri Birleştiren Eğitim Simülasyonu olarak sayılabilir. Türkiye'nin EDIG ve NIAG faaliyetlerinde daha etkin yer alması sayesinde ülkeye döviz girişi, teknoloji transferi, ortak girişim imkândan sağlanacağı dolayısıyla savunma sanayinin geliştirilmesine önemli katkılarının olacağı değerlendirilmektedir (SONER,1997,129).

3.5.1. Türk Savunma Sanayinde Yerli ve Yabancı Yatırımlar:

Talep eden ülkeler açısından bakıldığında offset, savunma sanayi ve diğer yüksek teknoloji gerektiren sanayi kollarında yatırımların başlamasına aracılık eden, teknolojik altyapıyı geliştiren ve yurt içi istihdamın artmasına yardımcı olan bir mekanizma iken, satıcılar açısından ise yoğun bir rekabetin yaşandığı dünyada büyük ölçekli savunma ihalelerinin kazanılması için önemli bir araç konumundadır.

Ülkemizde Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın kuruluşu ile birlikte yürütülen savunma projeleri çerçevesinde offset uygulamaları da başlatılmıştır. Savunma sanayinde yatırımlar devlet kontrolünde olmaktadır. Çünkü Savunma Sanayi piyasasında tek alıcı devlettir. Yabancı yatırımcıların piyasaya girebilmesi ancak özel şartlar ve offset yönergesine uygun olabilir. Başka hiçbir şekilde ülkeye giremez ve yatırım yapamazlar (www.ssm.gov.tr adresinde ki bilgilere göre derlenmiştir)

Bu çerçevede ülkemizde yakın dönemde Meltem III, Peace Onyx III ve Peace Onyx IV projeleri kapsamında imzalanan anlaşmalar önemli örnekler olarak dikkati çekmektedir. Deniz Kuvvetleri Komutanlığı için Deniz Keşif, Gözetleme ve Karakol görevinde kullanılacak 10 adet uçağın tedarikini kapsayan MELTEM III Projesi çerçevesinde, İtalyan Alenia firması ile imzalanan sözleşme kapsamında proje bedelinin yaklaşık dört misline karşılık gelen 792 milyon ABD doları tutarında ofset taahhüdü alınmıştır. Söz konusu taahhüt miktarı, ihale sürecinde yaşanan rekabette en önemli belirleyici etkenlerden biri olmuştur. F-16 uçaklarının modernizasyonunu kapsayan Peace Onyx III Projesi kapsamında Lockheed Martin firması, 317 milyon ABD doları tutarında ofset gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir. Aynı şekilde Peace Onyx IV projesi kapsamında alınacak 30 adet F-16 Gelişmiş Blok 50 uçağının üretim, montaj, uçuş test ve teslimat işlemleri, TUSAŞ Havacılık ve Uzay Sanayi (TAI) tarafından ofset anlaşması kapsamında Ankara'da gerçekleştirilecektir. Ayrıca, yedekler dahil toplam 42 adet F-110 motorunun üretim ve montajı da, TUSAŞ Motor Sanayi (TEI)'nin Eskişehir'deki fabrikasında yapılacaktır. Offset uygulamaları yalnızca savunma sanayi firmalarımıza ilave iş imkanları yaratmakla kalmamakta, bunun yanında ülkemizde

savunma alanında yeni yatırımların gerçekleştirilmesinde de önemli bir enstrüman olarak kullanılmaktadır. (<http://caglarunal69.blogcu.com/3161944> adresi 27.12.2007 tarihinde ziyaret edilmiştir).

Bunun en önemli örneklerinden biri Hollandalı Fokker Elmo firması tarafından İzmir'de gerçekleştirilecek olan, havacılık ve savunma platformları için elektrik/kablaj sistemleri yatırımdır. Söz konusu yatırımın yaklaşık tutarı 12 milyon ABD Doları mertebesinde olup, üretimin tamamen ihracata yönelik olması planlanmaktadır. Yatırım neticesinde, offset yükümlüsü firmalara gerçekleştirilecek ihracatlar da bu firmaların Savunma Sanayi Müsteşarlığı'na olan offset taahhütleri kapsamında değerlendirilecektir. Ülkemizde savunma sanayimizin ihtiyaçları doğrultusunda offset politikası ve uygulaması, Bakanlığımız tarafından yayımlanan offset yönergeleri ile belirlenmektedir. Bu çerçevede 14 Şubat 2007 tarihinde yürürlüğe giren "Sanayi Katılımı/Offset Uygulamaları Yönergesi" ile, büyüyen yerli sanayi kapasitesi dikkate alınarak, offsetlerin savunma, havacılık ve uzay sanayine yönlendirilmesi, savunma projelerinde yerli sanayimizin daha fazla iş payı alabilmeleri, ihracat kapasitelerinin ve dünya savunma/havacılık pazarındaki paylarının artırılması hedeflenmiştir(<http://caglarunal69.blogcu.com/3161944> adresi 27.12.2007 tarihinde ziyaret edilmiştir).

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

İnsan var olduğu günden bugüne kadar savaşmayı ve bunun için araçlar üretmeyi öncelikle güvenliği için daha sonrada fetih etmek için sürdürmüştür. 2010 yılına yaklaştığımız bugünlerde hızla gelişen teknoloji, iletişim, sağlık, ulaşımın yanı sıra özellikle savunma sanayinde baş döndürücü bir hızla gelişmektedir.

Başta ABD, İngiltere, Fransa olmak üzere gelişmiş ülkelerin savunma sanayinde geldikleri nokta oldukça ileridir. Ayrıca bu üç ülke dünya silah pazarının 2/3'ne sahiptirler. Ayrıca ekonomilerine de büyük girdiler sağlamakta ve istihdam ile ekonomik kalkınmanın ve sanayinin temeli olarak görülmektedir.

Dünya küreselleşme sürecine girdiği 1980'lerden sonra hızla tek kutuplu dünyaya doğru gitmiş ve savunma sektörü hızlı bir düşüş yaşamıştır. Küreselleşmenin bir ayağı olan şirket birleşmeleri her ne kadar devlet kontrolü altında olsa da oluşan büyük şirketler üretimin çoğunluğunu ele almışlardır. Tabiki bu kendi devletlerinin istek ve doğrultusunda gerçekleşmiştir.

Tezin birinci bölümünde geniş bir şekilde anlattığım ve kaynaklarla desteklediğim ABD hegemonyası savunma sanayi sektöründe de açıkça görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler küresel bir sistemle hem ekonomik hem de askeri alanda ABD ve B. Avrupa'ya bağımlılığı sürmektedir. Maalesef bu durum Türkiye için de geçerlidir.

Gelişmekte olan ülkeler kendi iç meseleleri için sınır komşu ülke sorunlarından dolayı savunma ihtiyaçlarını geliştirme yoluna giderler. Bu ihtiyaçlar tabii ki küresel pazarın aşağı yukarı %50'sine sahip ABD tarafından karşılanmaktadır. Buda ekonomilerinde kapanması zor açıklara ve halklara vergi yükü olarak karşımıza çıkar.

Gelişmiş ülkeler artan milli güvenlik harcamalarını maliyetini artan iç baskılar yüzünden dış satışlara yönelerek aşmaya çalışırlar. Küreselleşmenin yarattığı dost ittifaklar bu satışları kolaylaştırmak için en önemli pazardır. Böylece de iç baskılar azalmakta ve hükümetler rahatlamaktadır.

Çünkü bu ülkeler ekonomilerinin temelini sanayiye, sanayinin temelini de savunma sanayine bağlamışlardır. Savunma sanayinde üretimlerinde stok fazlası olduğunda üretimde ve istihdamda düşüş yaşarlar. Eğer küresel tehditler olmazsa bu ülkeler ciddi ekonomik bunalımlar yaşamaktadır. Burada en önemli unsur savunma sanayinde süreklilik ve artış savaşlarla ve tehditlerin büyüklüğüyle eş orandadır.

Küreselleşme tek kutuplu dünya modeli yaratmıştır. 2000' li yılların başına kadarki süreçte tehdit unsurlarının kalkması savunma harcamalarında azalmaya neden olmuştur. 11 Eylül'den sonra artan küresel terör ve terörist devlet ideolojileri nedeniyle savunma harcamalarındaki artışa bağlamak mümkündür.

Çoğu ülke savunma teçhizatı ticaretinde karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu da özel şirketler ile müttefik devlet arasında bu karmaşık ilişkiden yararlanmasına olanak sağlar. Şirketler minimum maliyet ve maksimum satışları hedeflerler. Maksimum satışlar ise küresel açık pazara yönelmeyi gerektirir. Dolayısıyla hükümetler bu şirketler için uygun ortamı sağlamak zorundadırlar. Özellikle ABD için İngiltere ve Avrupa pazarı kapanmaya meyilli pazarlar olarak ortaya çıkar. Ancak yinede mevcut küresel sistem ABD şirketlerine savunma sanayi pazarında tekel olma fırsatı vermektedir.

Eğer örnekle açıklamak gerekirse ABD ekonomisi savunma sanayini temel alan bir ekonomidir diye biliriz. Çünkü 1989–1996 arasında yaşanan askeri harcamalardaki 500 milyon dolarlık düşüşü ABD sürdürülmesine karşı çıkararak bu sektörün kendi ekonomisi için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur. Bunun nedenlerinden biri ise 3,9 milyon istihdama sahip savunma sanayi 2,1 milyona gerilemiştir.

ABD ve Avrupa'da artan kolektif şirket birleşmeleri gözlenmiştir. Kısaca özetlersek küreselleşme, milli güvenlik alanı sayılan savunma sanayi piyasasını küresel bir pazar haline getirmişlerdir. Ancak küreselleşme daha geniş bir pazar yaratsa da ülkeler yeni firmaların satışlarına müdahale etmekte veya kotalar koymaktadır.

Başlıca önemli bir husus da savunma sanayi pazarında ABD, ülkeleri kendinden almaya veya ticari savaflara zorlayarak küresel pazarı elinde kalmasını sağlamaktadır. Özellikle 11 Eylül sonrası ABD savunma yatırımlarını artırarak 500 milyarlık bir seviyeye gelmiştir. Gelişmiş savunma sanayi üreticisi ülkelerde en önemli özellikleri AR-GE paylarındaki yüksek orandır. Bu yüksek oranlar gelişmekte olan ülkelerin yakalaması zor ama imkânsız olmayan oranlardır. İsrail buna iyi bir örnek teşkil eder.

Savunma harcamaları hükümetlerin yapmaya zorunlu oldukları bir alandır. Ürün ülke güvenliği ve istikrarı tüketicide ülke vatandaşlarıdır. Dolayısıyla bunun maliyetini vatandaşa yüklemekte bir sakınca yoktur. Ancak bu ürünün hizmeti için bedel ödemeyenlerin engellenmesi mümkün olmadığı gibi tedarikin iç piyasada olmamasında dışarıdan sağlanması da engellenemez.

Savunma gereksiniminde belirleyici etken o ülkenin bulunduğu jeopolitik, nüfus potansiyeli, askeri eğitim düzeyi, ekonomik, teknolojik yapısı, bütçe imkânlarıdır. Türkiye için bu etkenlerin hepsi önemlidir. Hatta bu konuya destek için oluşturulmuş özel fonlar mevcuttur. Fakat tek fark bu fonlardan ve bütçeden ayrılan harcamaların %80'e yakını dışardan ana sistem tedarikine harcanmakta ve Ar-Ge için yeteri fon ayrılmamaktadır.

Türkiye küreselleşme ve dost müttefikler ile satış aşamasındadır hatta Yunanistan'a bile savunma teçhizatı sağlamakta olan özel şirketlerimiz bile mevcuttur. Ancak küresel pazarda ana sistem tedarikinde ABD pazarının içinde olmak önemlidir. Çünkü Türkiye ancak üçüncü dünya veya doğu bloğundan yeni ayrılmış ülkelere, orta Asya ve Afrika'ya satış yapmaktadır ve dünya küresel pazarında %0,2 dilimin içinde yer alabilmiştir.

ABD pazarına girebilmek ise Ar-Ge ile geliştirilmiş ileri teknoloji ürünler üretmekle olabilir. Türkiye'nin acilen AR-GE paylarında artışa gitmesi gerekmektedir. Çalışmamızın sonucunda vardığımız bir diğer sonuçta ülkelerin rejimleri de savunma harcamalarında oldukça etkilidir.

İktisadi anlamda büyüme üzerine etkilerini değerlendirecek olursak, başlı başına istikrar açısından savunma sanayi ekonomi için önemlidir. Bir diğer açıdan bakarsakda yapılan birçok çalışma farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Gelişmekte olan ülkelerde savunma sanayine önem veren ülkelerde hızlı büyüme, düşük harcama gözlemlenirken, düşük harcama yapan ülkelerde düşük büyüme gözlemlendiği sonucuna varılmıştır. Türkiye de yaşanan son dönemlerdeki hızlı büyümeyi bu örneğe benzetebiliriz.

Gelişmiş ülkelerde savunma sanayine fazla harcama yapılması bile bütçe açıkları ve ekonomik verimliliklerinde düşüşe neden olmuştur. Bir diğer görüş ise savunmaya yapılan yatırımları uzun dönem ve kısa dönem olarak değerlendirilmektedir. Kısa dönem de bütçe açıkları ve borçlanma olarak ortaya çıkan durum uzun dönem de etkili bir şekilde ülke ekonomisine kazanım olacaktır.

Kısaca bu üç durumu Türkiye için değerlendirecek pozitif dışsallıklarda savunma kamusal maldır ve bütün harcamalar sosyal kazanç olarak geri dönecektir. Ayrıca geri beslemeler sayesinde elde edilen kazanımlar da artacaktır.

Negatif dışsallıklar açısından değerlendirecek olursak Türkiye geliştirmekte olan bir ülke ve savunma harcamaları yüksek bir ülkedir. Türkiye’de savunma sanayi yan sanayileri de destekleyerek bir büyümenin gerçekleşebileceğidir. Fakat dışa bağımlı politikalar bu özelliğin gelişmesini engelleyecektir.

Diğer bir sonuç ise negatif dışsallıklarda sağlanacak AR-GE paylarının yüksekliği ancak uzun dönemde fayda sağlayacak olmasıdır. Bütün bu saydığımız özellikleri İsrail’in başarı ile uyguladığını söylemek gerekir. Savunma sanayinde tek alıcı devlettir. Küresel pazar ise siyasi ve politik desteklemelerle oluşturulabilir. Türkiye hâkim olduğu bölge ülkeler ile üyesi bulunduğu uluslararası kurumların vasıtasıyla pazarın genişletmelidir.

Bu pazarı genişletebilirse dışarıdan aldığı ileri teknoloji ürünlerinin finansmanın da sağlanması da mümkündür. Böylece istihdam, AR-GE, ödemeler dengesine ve sanayileşmeye önemli katkı sağlayabilecektir. Unutulmaması gereken küresel savunma sanayi pazarının arz özelliğinin teknolojik rekabete dayalı olmasıdır. Türkiye en kısa zaman da teknolojik gelişimini arttırmalıdır.

Özellikle Türkiye’de devlet giriş ve çıkışların oldukça zor olduğu savunma sanayi piyasasına yerli üreticiye yeterli desteği vermelidir. Aynı zamanda yerli firmalara piyasaya girmeleri teşvik edilmelidir. Küreselleşme ile birlikte ABD ve AB de büyük şirketlerin çatısı altında gerçekleşen şirket birleşmeleri Türkiye’de de teşvik edilmelidir. Gelişmiş ülkelerde bu ülkelerinin hükümetlerinin kontrolünde desteklenmiştir.

Dolayısıyla uluslararası birleşmelerden ve ortaklıklardan mahrum kalınmakta ve savunma ithali ve bilgi transferi daha pahalıya gelmektedir. ABD ve Avrupa’da yerel ürünlerden alımlar teşvik edilirken Türkiye savunma ihtiyacını çoğunluğu dışarıdan almaktadır. Gerekli özendirici kanunlar düzenlenmelidir. Dış pazardan çoğunun karşılanması büyük bir hatadır ve önemli kriz anlarında sorun olması muhtemeldir.

Savunma ürünlerinde fiyatı etkileyen en önemli unsur ihtiyaçtır. Yani tehdit ne kadar şiddetli olursa onun çözümü için gerekli olan ürünün fiyatı artacaktır. ABD'nin en çok satış yaptığı Ortadoğu'da şiddetin ve tehditlerin sürmesinin nedenleri arasında bu sonucu da gösterebiliriz.

Türkiye de bu coğrafyada olduğuna göre en kısa zamanda geleceğe dönük planlamalara başlanması gereklidir. Çünkü dünyada savunma sanayi tekelden çıktığı vakit dünya fiyatları da düşecektir. Küresel savunma sanayi piyasasında firma sayısındaki artış fiyat düşüşlerine yansiyacaktır. Eğer bu gerçekleşmezse İran ve K. Kore gibi kirli silahlanmaya yönelen ülke sayılarında artışların olması kaçınılmazdır.

Ülkelerin kendi savunma sanayilerini oluşturmaları küresel politikalarda tek kutuplu değil ortak kararların alınabileceği ortamların oluşmasını da sağlar. Unutulmamalıdır ki dışarıdan silah yardımı alan Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin büyüme oranlarını ciddi boyutta engellemektedir. Çünkü bu alımlar yüksek rakamlarda olup ülke ekonomisine kazandırılması mümkün olmamaktadır. Sanayinin gelişmesine de katkı sağlamamaktadır.

Dış yardımlarda Türkiye 1974 Kıbrıs Barış Harekâtında yaşadığı olumsuzlukları geçmişten, K. Irak'taki terör olaylarına müdahalelerde günümüzde yaşanan siyasi ve ekonomik olumsuzluklar olarak sıralayabiliriz. Ekonomik açıdan yapılan birçok çalışma ile konu defalarca irdelenmiştir. Hızla ilerleyen teknoloji ve sürekli yenilenen savunma sanayi ürünlerinde ülkeler maliyetleri önemsemeksizin karşılamaktadır.

Küresel pazardaki inanılmaz rekabet yeni ürünleri kısa zamanda ortaya koymaktadır. Ancak dışarıdan fazla askeri alımların yapılması ülke ekonomilerini zora sokmaktan başka ise yaramamıştır.

Çünkü günümüz ortamında küresel firmaların ucuza maliyet gibi bir düşünceleri yoktur. Bunun içinde Türkiye anasistem ihtiyacını %80 dış alımlarını %40 çekmeyi başarmaktadır. TSK 150–200 milyar dolarlık on yıllık harcama planlamaktadır. Bu bütçenin dış

tedarike ayrılan kısmı azaltılmalıdır. Yerli AR-GE ve üretici firmalar desteklenmektedir. Dışa bağımlılıktan kurtulmak şarttır.

Böylece istihdam, milli gelir, AR-GE, dış ödemeler dengesinde ayrıca da sanayileşme konularında gelişmelerin olması muhtemeldir. Sonucunda Türkiye'de mevcut altyapısı ve ayırdığı bütçe paylarının doğru kullanımı ile savunma sanayini kendi iç ihtiyaçlarını karşılayacak azami miktara çıkarabilecektir.

Irak'ta yaşananlar yerli savunma sanayinin ve savunma harcamalarının önemini açıkça ortaya koymuştur. 2007 yılının Mayıs ayında Türkiye ABD'den 105 adet havadan havaya fırlatılan Sidewinder füzesine savunma ve güvenlik işbirliği ajansının açıklamalarına göre 70-75 milyar dolara mal olacağı açıklanmıştır.

Bu füzeleri eğer kendimiz iç piyasadan alabilseydik bu maliyet tamamen iç piyasada kalacak ve ülke ekonomisine kazandırılacaktı. Türkiye'nin en büyük sorunu büyüme değil üretememektir. Eğer bir ülke en çok harcama yaptığı kalemlerde ihtiyacın çoğunluğunu iç piyasadan karşılayamaması önemli cari açıklara neden olmaktadır.

Ekonomik büyüme ile savunma sanayi küreselleşme sürecinde bize ekonomik ve siyasi gücün anahtarını sunmaktadır. Bu anahtar savunma sanayisi gelişmemiş ülkelerin gelecekte yer almalarının mümkün olmadığını göstermektedir. Gelişmiş sanayi ancak gelişmiş savunma sanayinin oluşturulması ile gerçekleşir. Geleceğin bağımsız devletleri ve ekonomileri için bu en önemli hedef olmalıdır.

KAYNAKLAR:

ALTUN, N. (1998) Savunma Harcamaları ve Türkiye deki Gelişme Seyri 1973–1998 Dönemi, Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

APLAN, A. (1998) Askeri Harcamaların Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

B.MANTİN & A.TİŞER <http://ideas.repec.org/a/taf/defpea/v15y2004i5p397-419.html> The structure of the defense industry and the security needs of the country: a differentiated products model 26.Aralık. 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

BARAN, Ö. (2004) Gelişmekte Olan Ülkelerde Savunma Harcamalarının Ekonomiye Etkileri T.C. M.S.B. Savunma Sanayi Müsteşarlığı Uzmanlık Tezi pdf., Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Ankara,

BARRO, J. (1991) "Economic Growth in a Cross-Section of Countries", Quarterly Journal of Economics <http://links.jstor.org/> 30 Aralık 2005 tarihinde ulaşılmıştır.

BURROWS, G.(2003) Silah Ticareti Kılavuzu, ilk basım 2003, İstanbul, Mestis yayınları

ÇINAR, Ş. (2002) Savunma Harcamalarında İktisadi Etkinlik, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEMİRCİ, C. (1999) Türk Savunma Sanayi, Yüksek Lisan Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

DEĞER, S. And ŞEN, S. (1995), "Military Expenditure and Developing Countries", Handbook of Defense Economics I, (Ed: Keith Hartley and Todd Sandier), Amsterdam: Elsevier Science B.V. 275–307.

DİE (2006), Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, www.die.org.tr

DİNÇ, M. (1995) Uluslararası Savunma Pazarındaki Rekabetin Temel Unsurları ve Türkiye'de Yerleşik Savunma Sistemleri Üreticilerinin Uluslararası Savunma Pazarında Rekabet Güçleri, ANKARA SSK'lığı uzmanlık tezi.

Dunne, P. and Nikolaidou, E. (2001), Military Spending and Economic Growth in The Economic of European: A Causal Analysis for Greece, Spain and Portugal pdf. http://mubs.mdx.ac.uk/Research/Discussion_Papers/Economics 05 Ocak 2006 tarihinde ulaşılmıştır.

DUYAR, Y. (1997) Türk Savunma Sanayinin Ekonomideki Yeri ve Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Elsevier Science B.V. <http://www.elsevier.com/hes> 06 Ocak 2006 tarihinde ulaşılmıştır.

D. ERCAN, A. Dünyada ve Türkiye'de Savunma Sanayisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme Milli Güvenlik Akademisi'nde 11.06.2002 Tarihinde Verdiği Konferansın özeti. www.odevarsivi.com/dosya.asp?islem=gor&dosya_no=141620 - 37k - 10. Şubat.2007 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Fontanel, J. (1995), "Economics of Disarmament", Handbook of Defense Economics I, (Ed: Keith Hartley and Todd Sandier), Amsterdam

GENÇ, M. & Dr. ÖZDAL, B. (2005) Avrupa Savunma Ve Güvenlik Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri 1. Baskı, İstanbul, Motif matbaa

GİRAY, F. (2002) C.U. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/ Cilt 5, Sayı 1. 29 .Mayıs 2007 tarihinde ziyaret edilmiştir.

GOLDE, S. ve TISHLER, A. Security Needs, Arms Exports, and the Structure of the Defense Industry pdf. <http://jcr.sagepub.com/> 4 Ekim 2006 tarihinde indirilmiştir.

GÜRKAYNAK, M. (2004) Avrupa'da Savunma ve Güvenlik 1. Baskı, Ankara, Asil Yayın

HİMA, R. (1997) Türkiye'nin Savunma ve Savunma Harcamalarının Komşusu Olan Ülkelerle Karşılaştırma Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Hacettepe, Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

HOOKE, J. (2005) 21.Y.Y. Savunma Sanayi,

www.pwc.de/fileserver/RepositoryItem/IP_The_Defence_Industry_13.pdf?itemId=54
619

LOONEY,R. (1994) "Excessive Defense Expenditures and Economic Stabilization: The Case of Pakistan", Journal of Policy Modeling www.sciencedirect.com/science/article/28 Aralık 2005 tarihinde indirilmiştir.

NADAROĞLU, H. (1998), Kamu Maliyesi Teorisi, Beta Basım Dağıtım 8. Baskı, İstanbul

NATO Verileri 2006, www.nato.int/ - 24k 27. Ağustos.2006

ÖZBİLGİN, Y. H. (2004) Savunma Sanayi'nin Ekonomideki Yeri Savunma Harcamalarının Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkileri, T.C. M.S.B. Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Uzmanlık Tezi pdf., Ankara

ÖZMEN, Ö. (2001) Dünyada ve Türkiye'de Savunma Sanayi ve Tedariki Türkiye için Sektörel Sanayi ve Teknoloji Politikaları Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZTÜRK, A.T. (1991) Türkiye'de Savunma Sanayinin Gelişimi ve Türkiye Ekonomisi ile Entegrasyonu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

SAAL, D. S. (1998) pdf, A Reassessment of the Impact of Defense Procurement on Manufacturing Productivity Growth, <http://www.eaar.org/Articles/saal.pdf> 06 Ocak 2006 tarihinde ulaşılmıştır.

SASAD Anketleri (2001–2005), www.sasad.org.tr adresi 15 Mart 2007 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Savunma ve Havacılık Dergisi Cilt 20 sayı 206–113, 2006, 114, Ankara, Mönch Türkiye yayıncılık

Savunma, Havacılık ve Uzay Paneli (2003) vizyon2023.tubitak.gov.tr/ - 45k - 07.Aralık.2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

Savunma Tedarik İşlemlerinde Ofset Uygulamalar Yönergesi (2003) pdf. www.ssm.gov.tr. 8 Ağustos 2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.

SEYİDOĞLU, H. (1998), Uluslararası İktisat: Teori, Politika ve Uygulama, İstanbul: Güzem Yayınları

SEZGİN, S. (2003) Aylık strateji ve analiz e-dergisi www.stradigma.com. Haziran 2003 sayı 5 issn: 1303–9814 adresi 21 Nisan 2007 tarihinde ziyaret edilmiştir.

SONER, V. (1997) Türk Savunma Sanayinin Silahlı Kuvvetlerin Modernizasyonuna ve Ekonomiye Olan Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

SONBUDAK, V. (1997) Türkiye Dışa Açık Dönemde Savunma Sanayi ve Savunma Harcamaları, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

SIPRI Year Book 2006 pdf, <http://projcets.sipri.org/milex/mex-world-graph.html> Adresinden 25.09.2006 tarihinde indirilmiştir.

SIPRI Yearbook 2001, Oxford University Press

SIPRI Yearbook 2002, Oxford University Press.

SIPRI Yearbook 2003, Oxford University Press.

ŞENESEN, G.G. (2002) Savunma Harcamaları ve Ekonomik Etkileri 1980–2001, TESEV Yayınları

ŞENOL, T. (1994) Türkiye-ABD Savunma Sanayi İlişkileri SSM Uzmanlık Tezi, Savunma Sanayi Müsteşarlığı, Ankara

TİRMAN, J.(1997) Savaş Ganimetleri Amerikan Silah Ticaretinin İnsani Bedeli, basım 107, İstanbul, Aram Yayıncılık

T.C. M.S. B. 8. Beş Yıllık Kalkınma Raporu ANKARA, 2002

T.C. M.S.B Beyaz Kitap (1988)

T.C. M.S. B Beyaz Kitap (1996)

T.C. M.S. B Beyaz Kitap (2004)

T.C. M.S. B Beyaz Kitap (2005)

T.C. M.S.B Beyaz Kitap (2006)

Yarman F. , SAVTEK (2002) Ulusal Savunma Sanayilerinde Bilim Teknoloji Tabanı, www.ekocerceve.com/img/haberler/TRKSAVUNMASANAY.doc

ZAİM, M. (2005) Türk Savunma Sanayindeki Gelişmeler www.aselsan.com.tr/ dergi 5 Mayıs 2007 tarihinde ziyaret edilmiştir.

ZEKEY, A. H. (2000) Savunma Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

www.kho.edu.tr/.../SAVTEK2006_Cilt2_Degerlendirme_Bildirileri/SAVTEK2006_Cilt2_Degerlendirme_Bildirileri.pdf 25.Mayıs .2005 tarihinde ziyaret edilmiştir.

www.tsk.mil.tr/9_SURELI_YAYINLAR/9_2_Stratejik_ArastirmAras_Dergisi/sad.htm 25 Mayıs 2005 tarihinde ziyaret edilmiştir.

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/MadenMetalDb/Demir_rapor_tem06.doc 21.08.2007 tarihinde ulaşılmıştır.

www.inovasyon.org/Adres.webAYK.Turkiye.ULIS.web.htm - 100k 21.08.2007 tarihinde ulaşılmıştır.

www.radikal.com.tr/haber 19.Nisan.2006 tarihinde ziyaret edilmiştir.